

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Balansera i barnsamtal

En studie om hur socialsekreterare ser på begreppet barns röst i barnsamtal.

ABSTRACT

Titel: Balansera i barnsamtal. En studie om hur socialsekreterare ser på begreppet barns röst i barnsamtal.

Författare: Annette Fridström

Nyckelord: barnavård, barns delaktighet, barns röst, barnperspektiv, barns perspektiv, barnsamtal.

Syftet med studien var att fånga hur socialsekreterare i socialtjänstens barnavård tänker kring barns röst i barnsamtal. De frågeställningar jag har utgått från är; Vad innebär begreppet barns röst för socialsekreterare?; Vad ser de för svårigheter för barn att göra sin röst hörd?; Hur skapar de förutsättningar för barnen att göra sin egen röst hörd?; Hur gör de för att så lite som möjligt påverka barnen i deras berättelse? Det finns mycket forskning kring hur man erbjuder barn möjligheten att själva få berätta om sin situation med så lite påverkan som möjligt från den som intervjuar. Däremot finns det inte så mycket forskning eller riktlinjer om hur man i socialtjänstens barnsamtal kan göra för att få fram barns egen röst. Jag har intervjuat 13 socialsekreterare i två fokusgrupper och två parintervjuer. Det framkommer att barns röst för socialsekreterare handlar om barns delaktighet i hela barnavårdsprocessen. I barnsamtal, och även i hela processen, balanserar socialsekreterare mellan olika hållningar eller ytterligheter: att ge och få information, delaktighet och omsorg, barnperspektiv och barns perspektiv, medmänniska och organisationsrepresentant samt metod och känsla. Främsta fokus för socialsekreterarna ligger på att skapa relation med barnet och att ge barnet information i barnsamtalen och hjälpa barnen att förstå situationen. Att barn ska kunna delge sin egen berättelse kommer i andra hand. Uppsatsen avslutas med en diskussion om att socialsekreterare inte använder sig av den kunskap och forskning som finns om barnsamtal, om risken att barn nekas rätten att göra sin röst hörd om de inte erbjuds möjligheten att själva få berätta om sin situation, om socialsekreterarnas handlingsutrymme samt kärnan i socialt arbete.

ABSTRACT

Title: Balancing in child interviews. A study of how child protection workers see the term children's voices in child interviews.

Author: Annette Fridström

Key words: child protection, children's participation, children's voices, child perspective, child's perspective, child interview.

The aim of the study was to capture what child protection workers think about children's voices in child interviews. The questions the study build on are; What does the concept of children's voices mean to child protection workers?; What difficulties do they see for children in making their voices heard? How do they create good conditions for children to make their voices heard?; How do they go about influencing the child's account as little as possible? There is an amount of research to be found on the subject of how to give children the opportunity of telling their own story with as little influence from the interviewer as possible. But there is a lot less research and guidelines to be found on how to elicit children's voice in child interviews performed in the child protection services. I have interviewed 13 child protection workers in two focus groups and two pair interviews. It is revealed that the concept of children's voices means children's participation throughout the whole child protection process. In child interviews, as well as in the process, the child protection workers have to find a balance between different attitudes or extremes: to give and receive information, participation and care, child perspective and child's perspective, being a fellow man and a representative of the child protection organisation and also the balance between method and sense. The main focus lies on building a relationship with the child and giving information to the child in order to help the child understand the situation. Retrieving the child's own story comes second. The essay closes with a discussion about child protection workers not using knowledge on how to perform child interviews, the risk that children are denied their right to make their voices heard if they aren't given the opportunity to tell their own story, about child protection workers' discretion and the core of social work.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
INLEDNING	6
Disposition	6
BAKGRUND	7
Barns delaktighet	7
Lagstiftning kring barns delaktighet	7
Olika typer av barnsamtal och olika syften	8
Hur genomför socialsekreterare samtal med barn?	8
Förhållningssätt	8
Samtalsmetodiken	9
Hjälpmedel	9
Intervjuteknik	9
Kommer barn till tals?	11
Dilemman i barnsamtal	11
SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR	13
TIDIGARE FORSKNING	14
Vad påverkar barns berättelser?	14
Frågetyper	14
Förhållningssätt och bemötande	16
Samtalsmetodik	17
<i>NICHD-protokollet</i>	17
<i>Andra metoder</i>	18
Barns röst i socialtjänsten	19
Mitt bidrag till forskningsfältet	21
TEORETISKA PERSPEKTIV	22
Barndomssociologi	22
Barn som subjekt	22
Delaktighet	23
Barnperspektiv	24
Gräsrotsbyråkrati & handlingsutrymme	24

METOD & TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	28
Kvalitativ forskningsstrategi	28
Metodval	29
Litteratursökning	30
Urval och avgränsningar	30
Att hitta informanter	30
Så här blev det	31
Genomförandet av intervjuerna	32
Bearbetning och analys av data	34
Validitet	35
Reliabilitet	35
Generaliserbarhet	36
Min förförståelse	36
Etiska överväganden	37
Metoddiskussion	38
RESULTAT & ANALYS	40
Ge och få information	41
Omsorg och delaktighet	43
Barnperspektiv och barns perspektiv	45
Medmänniska och organisationsrepresentant	46
Metod och känsla	48
Att balansera i barnsamtal	51
Tillbaka till frågeställningarna	51
DISKUSSION	53
REFERENSLISTA	56
BILAGOR	60
Bilaga 1: NICHD-protokollet	60
Bilaga 2: Informationsbrev	62
Bilaga 3: Intervjuguide	63

Förord

Att skriva uppsats är en omvälvande och oförutsägbar resa, ena dagen spännande och kul, nästa dag förtvivlan och tandagnisslan. Det är en process och det är svårt att veta innan vad som ska hända, det ena leder till det andra som leder till det tredje, o.s.v. Att jobba samtidigt gör att man får många ofrivilliga avbrott och uppstarter samtidigt som man ibland får lite nödvändig distans. Och man behöver inte fundera över vad man ska göra på fritiden.

Hur som helst är jag glad att jag har gjort det här och tacksam över att jag har haft möjligheten att få fördjupa mig i frågor som jag länge varit starkt engagerad i. Därav min motivation, energi och envishet som gjort att jag orkat fullfölja trots alla små och större hinder som dykt upp längs vägen.

Tack till alla mina informanter, för att ni tog er tid och delade med er – utan er hade det inte blivit någon uppsats.

När mer än halva resan hade gått klev min handledare Gerd Gustafsson på. Det räddade upp en hel del. Det kan inte vara lätt att kliva in som ny handledare mitt i en pågående process, men det blev jättebra. Stort tack till dig Gerd!

Tack också till alla i min familj och vänner som stått ut med mig under den här tiden och mina fantastiska kollegor som stöttat och ställt upp på jobbet.

Tack Markus och Rebecka, Elin och Clara för att ni på olika sätt stöttat upp och för att ni stått ut med att jag inte räckt till för er som jag brukar.

Tack Thomas. Vilken resa detta blev! Ditt tålamod och din förståelse, alla peppande samtal du orkat ha med mig och som du har ställt upp på att hålla saker igång hemma och runt omkring oss. Livet har rullat på under tiden: jobb, resor, fester, födelsedagar, spinning, jobbstress, glada dagar och mindre glada, julfiranden, stugor, inbrott, diskbräck, korvgrillning, influensan, cruising.....och så mitt upp i allt gifte vi oss också.... Du är bäst!

Annette

Januari 2017

INLEDNING

”Det är vår huvuduppgift!”

Så svarade en av mina informanter när jag frågade om barnsamtalens plats i utredningsarbetet. Ett uttalande som jag upplever fångar tyngden i en av de arbetsuppgifter som ingår för socialsekreterare som utreder barns och ungas behov. Samtal eller intervjuer med barn genomförs vid ett eller flera tillfällen i både förhandsbedömningar, utredningar och vid uppföljningar av socialtjänstens insatser. Sedan januari 2014 *skall* alla barn beredas möjlighet att göra sin röst hörd i sammanhang som rör dem.

Samtal med barn är en grannliga uppgift som ställer stora krav på socialsekreteraren och det krävs också kunskap om och erfarenhet av barn både för att genomföra samtalen och för att låta dem ligga till grund för bedömningar kring barns behov. Uppgifter från barnet och uppgifter om barnet från andra är det som utgör underlag för bedömningar kring vad ett barn och dess familj kan behöva för insatser från socialtjänsten för att barnet ska få sina grundläggande och eventuella särskilda behov tillgodosedda. Det är också i barnsamtalen som barnet kan delges viktig information om utredningsarbetet och socialtjänstens funktion, som kan hjälpa barnet att göra sammanhanget begripligt.

Det finns mycket kunskap om olika former av samtal med barn, men inte mycket vägledning i hur socialsekreterare kan göra för att i samtalen kunna erbjuda barnen möjlighet att få göra sin egen röst hörd genom att själva få berätta om sin situation utan påverkan från intervjuaren. I Socialstyrelsens handböcker ”Utreda barn och unga” (2015) och ”Samtal med barn” (2004) finns en del riktlinjer. Hultman (2013) och Cederborg (2014) anser att riktlinjerna inom socialtjänstens arbete för hur barnsamtal ska genomföras är för vaga och påtalar vikten av att intervjuaren har kunskap om hur barn bör intervjuas för att barnet ska kunna ge sitt perspektiv så korrekt som möjligt. De menar att hur barn intervjuas kan bli avgörande för hur de kan bli hjälpta och förstådda och minskar risken för feltolkning. Cederborg (2005) resonerar kring vuxnas övertygelse att de kan förstå vad som är bäst för barn utan att ordentligt ta reda på barnens egna åsikter om vad de far illa av och vad de behöver för stöd. Hon lyfter också fram risken med att intervjuaren kan bli alltför inblandad i barns berättelser genom att ta över och ge sitt perspektiv, vilket kan påverka berättelsen i en riktning så att barnets uppgifter blir en bekräftelse på socialsekreterarens uppfattning eller hypotes och egentligen inte säger så mycket om barnets uppfattning. ”Med för mycket påverkan kan berättelsen få en för barnet irrelevant och oanad riktning. Hur barn lyckas berätta om sitt perspektiv är därför beroende av vilka möjligheter de får att berätta.” (ibid, s.9).

Disposition

I denna uppsats kommer jag fördjupa mig i frågor kring barns röster i socialtjänstens barnsamtal och därmed i barnavårdsprocesser. Först ger jag lite bakgrund om barnsamtal och barns röster. Sedan presenteras studiens syfte och frågeställningar. Därefter redogör jag för den tidigare forskning jag kunnat finna på området. För att sedan försöka förstå det material jag fick från mina informanter fördjupade jag mig i några olika teorier och teoretiska perspektiv som jag återger i teorikapitlet. Därefter kommer metodkapitlet och sedan resultatet och analysen av mina insamlade data där jag också försöker besvara mina frågor. I sista kapitlet diskuterar jag vidare kring min analys och gör egna reflektioner samt reflekterar lite kring vidare forskning på området.

BAKGRUND

För att rama in mitt forskningsområde nämner jag hur det ser ut inom socialtjänsten vad gäller barns delaktighet och lagstiftning kring det samt fördjupar mig lite i frågan om barn kommer till tals. Eftersom barnsamtal är mitt främsta fokus går jag in på olika typer av samtal med barn och hur socialsekreterare kan gå tillväga i dessa samtal samt olika dilemman de har att hantera.

Barns delaktighet

Det har skett en dramatisk förändring i synen på barns rättigheter. När Nationernas förbund (föregångaren till FN) i början av 1900-talet presenterade en deklaration som rörde barns rättigheter sågs barnen enbart som objekt för vuxnas omsorg. När sedan FN:s konvention om barns rättigheter (den s.k. Barnkonventionen) kom i slutet av seklet fanns det synsättet delvis kvar, men nu sågs barnen också som aktörer med rätt till delaktighet. Denna förändring i förhållningssätt till barn märks inom både forskning och välfärdstjänster där barns ställning gått från att i huvudsak vara objekt för vuxnas samtal till att alltmer själva få en egen röst (Näsman, 2014). Enligt FN:s Barnrättskommitté innebär barns rätt till delaktighet att enskilda barn och grupper av barn ska bli lyssnade på och att man i alla länder ska förutsätta att barn har förmåga att uttrycka sina åsikter. Barn ska inte behöva bevisa den förmågan. Vidare är rätten till delaktighet just en rättighet, barnen är inte skyldiga att medverka, det ska vara valfritt (Nordenfors, 2010). Rätten till inflytande och medbestämmande handlar till stor del om rätten att komma till tals och rätten att efter ålder och mognad få medverka vid alla avgöranden som rör barnets situation och omgivning (Rasmusson, 2006).

Lagstiftning kring barns delaktighet

Sedan Barnkonventionen ratificerades har detta gjort avtryck i svensk lagstiftning på flera sätt, bl. a. i Socialtjänstlagen (SoL) där det står att principen om barnets bästa skall beaktas vid alla åtgärder som rör barn (1kap 2§). Socialtjänstens arbete regleras av både rättsligt bindande och vägledande riktlinjer och påverkas av politiska strömningar, tillgängliga resurser och ideologiska värderingar i samhället. Så som det uttrycks i riktlinjerna blir det tydligt att socialtjänsten i sitt utredningsarbete ska ha ett barnperspektiv och att barn ska förstås som subjekt och aktörer. Det uttrycks i formuleringar om barns fulla människovärde, hänsyn till alla individers integritet samt barns bästa, barns rätt att få information och att komma till tals i frågor som rör dem samt att hänsyn ska tas till deras uppfattningar (Hultman, 2013). I Socialtjänstlagen (SoL) 11:10 och Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) 36§ står det:

När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Med åtgärder menas här insatser som rör ett specifikt barn, dvs utrednings- stöd- och behandlingsinsatser. Det är viktigt att barnet får ta del av information som är relevant för dem.

Det står också att informationen ska anpassas utifrån barnets ålder och mognad så att barnet eller den unge kan ta till sig informationen. Informationen får inte heller vara till skada för barnet. Samtidigt är en förutsättning för att barnet ska kunna framföra sin åsikt att barnet har fått nödvändig information för att kunna sätta sig in i frågan (SoL). I Socialstyrelsens utredningshandbok framgår att barnets inställning ska kunna inhämtas utan att barnet sätts i

svåra valsituationer samt att barnet kan framföra sin åsikt både muntligt, skriftligt eller på annat sätt. Vidare betonas det att socialnämnden ska ha kunskap om barns fortlöpande utveckling, behov och förmåga för att kunna tillmäta barns åsikter betydelse i förhållande till ålder och mognad (Socialstyrelsen, 2015). I Socialstyrelsens Allmänna råd (SOSFS 2014:6) står det att ”Uppgifter till utredningen bör hämtas in på ett strukturerat sätt med utgångspunkt i vetenskap och beprövad erfarenhet.” (s.5).

Olika typer av barnsamtal och olika syften

Inom socialtjänsten hålls både utredande och behandlande samtal med barn. Jag ska inte uppehålla mig vid de behandlande mer än att tydliggöra några olikheter mellan de olika typerna. Utredningssamtalen har helt andra ramar genom att ansvaret, myndighetsuppdraget, sekretessbestämmelserna och dokumentationskraven ger helt andra förutsättningar för samtalet (Socialstyrelsen, 2015). Det krävs också olika samtalstekniker vid behandlande respektive utredande samtal. I behandling gäller det att förstå barnets sociala och psykologiska situation. Man har då ett mer terapeutiskt förhållningssätt och kan utgå från barnets perspektiv och ställa sig på dess sida, medan man i utredande samtal ska så lite som möjligt påverka informationen från barnet. Där gäller det att få fram barnets synpunkter utifrån ett mer neutralt förhållningssätt (Cederborg, 2005).

Utredande samtal med barn äger främst rum inom polisen, socialtjänsten och barnpsykiatrien. Polisen intervjuar barn om misstanken i en brottsutredning, socialsekreteraren om livssituationen och hemförhållanden och psykologen om den psykiska hälsan och funktionsnivån (Landberg, 2014). Syftet med brottsutredande intervjuer med barn är både att upptäcka övergrepp och skydda barn samtidigt som oskyldiga ska skyddas mot falska anklagelser om övergrepp (Cyr & Dion, 2008). Detta till skillnad från utredande samtal inom socialtjänsten som har som övergripande syfte att synliggöra barn, göra dem delaktiga, stärka dem och ge dem röst. Fokus ligger på att bedöma vilken insats som är till barnets bästa, (Socialstyrelsen, 2015). När barn intervjuas i socialtjänstens barnavårdsutredningar är målsättningen att ta reda på viktiga saker om barnet och barnets livssituation och eventuell utsatthet för att utifrån det bedöma barnets ev. hjälp- och skyddsbehov. Det som avslöjas i samtal med barn kan leda till kraftfulla beslut från myndigheter och därmed få djupgående effekter på barn och deras familjer. Därför är det av största vikt att det barnen berättar om är vad de själva har upplevt (Cederborg 2005).

Hur genomför socialsekreterare samtal med barn?

Det finns mycket kunskap och litteratur om ämnet barnsamtal och mycket av det fokuserar på relations- och kontaktskapande med barn. Det finns inte så mycket vägledning om själva samtals- eller intervjutekniken för socialsekreterare. Det varierar också mellan olika kulturer på olika socialkontor hur man går tillväga och vilka metoder eller redskap man använder sig av. Därför har jag valt att främst hänvisa till Socialstyrelsens handbok om barnsamtal (2004) eftersom riktlinjer därifrån är riktade till alla inom socialtjänsten.

Förhållningssätt

I Socialstyrelsens handbok om samtal med barn i socialtjänsten står det att det behövs både särskild utbildning och erfarenhet för att bygga upp kompetens för barnsamtal inom socialtjänsten. Det är viktigt att anpassa samtalet efter barnet och utvärdera hur barnet är som person, hur man bäst kan skapa kontakt med just det här barnet, vad barnet förstår och inte förstår, hur barnet uppfattar situationen, etc. För att göra de bedömningarna behövs lyhördhet

och generell kunskap om barns utveckling. Några aspekter på barns utveckling handlar om vad barn kan i olika åldrar, utveckling av anknytning och socialt samspel, språk och tänkande samt betydelsen av barnets sociala och kulturella sammanhang (Socialstyrelsen, 2004).

Intervjuaren måste kunna lyssna samt visa empati, genuint intresse, värme och respekt för barnet. För att få barnets egen berättelse om vardagen, önskemål, rädslor, utsatthet, glädjeämnen, o.s.v. behöver man möta barnet förutsättningslöst och förmedla att barnets unika erfarenheter är värdefulla. Samtalsledaren måste också kunna härbärgera barnets känslor och upplevelser samt vara medveten om samspelet med barnet och hur det kan påverka. Det behövs också en balans i bekräftande och fysisk närhet (ibid).

Samtalsmetodiken

Barnet måste få veta vad samtalet syftar till och hur det som barnet berättar kan komma att användas och att föräldrarna måste informeras. Samtalsledaren har också ett konsekvensansvar, vilket innebär att barnet inte får utsättas för negativa konsekvenser som en följd av att samtalet ägt rum (Socialstyrelsen, 2004).

Barnsamtal kräver särskilt stor lyhörddhet. Eftersom barn söker trygghet i sina relationer är det lätt att de utvecklar en följsamhet i samtalet och då försöker vara utredaren eller andra viktiga personer till lags i stället för att berätta om sina egna erfarenheter och upplevelser. "Lydiga" barn, yngre barn eller barn med inlärningssvårigheter kan vara särskilt benägna att anpassa sig till samtalsledarens subtila signaler som exempelvis icke-verbala bekräftelser på sådant som samtalsledaren förväntar sig att höra, tystnad eller ett svagare intresse för sådant som anses mindre viktigt. Vi vet också att barn ofta tror de måste svara på alla frågor, att frågor har ett rätt eller fel svar och att vuxna redan vet vad som hänt (ibid).

Handboken formulerar flera frågor kring hur man får en uppfattning om barnet uttrycker sin egen vilja eller säger vad vuxna vill höra, men även frågor som "Beror det som barnet gett uttryck för främst på vilka frågor som ställts och hur de formulerats?" (s. 21). Det står också att det i utredningen skall framkomma vad som är en spontan berättelse av barnet, vad som är svaret på frågor och vad som är tolkningar från utredaren. Det ges dock ingen tydlig vägledning i vilken typ av frågeformuleringar som kan användas för att försöka säkerställa att barnens uttryck är deras egen berättelse.

Hjälpmedel

Det finns ett flertal olika hjälpmedel som socialsekreterare kan använda i samtal med barn. Några exempel är bilder eller kort med figurer och symboler, dockor för att visa sin familj, rita familjetråd, göra nätverkskarta, rita livslinje eller rita för att illustrera det barnet berättar. Syftet med bilder och annat material bör vara att skapa kontakt och få igång ett samtal, inte att tolka barnets känslor och tankar. Det finns många studier om användandet av hjälpmedel med varierande resultat. Därför dras, enligt Socialstyrelsen, slutsatsen att det beror på hur de används snarare än vad som används. Det viktigaste är att det som barnet säger under t. ex. en lek eller medan det ritar, följs upp med att få berätta fritt och inte tolkas. Det är också viktigt att inte ge beröm när barnet leker eller ritar då det finns risk att berömmet gör att barnet vill tillfredsställa den vuxne (Socialstyrelsen, 2004).

Intervjuteknik

I flera länder finns sedan slutet av 1990-talet en strukturerad intervjumetod framtagen av forskare vid National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) i Bethesda,

USA, och därav kallad NICHD protocol. Under en tid hade det då i flera länder funnits både en hel del forskning om barns minnes- och berättarförmåga samt riktlinjer om hur barn bör intervjuas, men flertalet studier visade att detta inte hade fått genomslag hos de som intervjuar barn i olika sammanhang (Lamb et al., 2007; Brown & Lamb, 2015; Cyr & Dion, 2008; m. fl). I metoden översatte man forskningsbaserade rekommendationer till praktiska och konkreta riktlinjer som i första hand skulle hjälpa brottsutredare att hålla utvecklingsmässigt lämpliga intervjuer med barn (Lamb, et al., 2007). Brown och Lamb (2015) beskriver några av de utmärkande dragen hos den här metoden. Den innebär att man följer en viss intervjustruktur med så lite påverkan från intervjuaren som möjligt och intervjufrågorna är minimalt ledande. Man använder sig av signaler och information från barnet och utifrån dessa uppmanas barnet att lämna mer information, t.ex. ”Berätta mer om vad du gjorde då.” (mitt exempel). Detta gör att intervjuprocessen styrs mer av barnet än av själva intervjun. NICHD-protokollet har fått ett stort genomslag i många länder inom både rättsväsende och socialtjänst. De som utbildas i att använda den genomgår också omfattande träning innan de blir godkända. I Israel t.ex. krävs det att alla socialarbetare som intervjuar barn inom olika verksamheter har den kompetensen (Katz, 2015). I Sverige utbildas de flesta som utreder brott mot barn inom polisen i metoden. Professor Ann-Christine Cederborg har varit med och tagit fram den utbildningen och tillsammans med socialsekreterare har hon också utvecklat en variant av protokollet som passar förhållanden inom svensk socialtjänst (se bilaga 1).

Cederborg (2015) poängterar nödvändigheten av att strukturera utredningssamtal i olika faser då ett strukturerat bemötande kan underlätta kontaktskapandet och minskar risken för förvirring hos barnet som annars kan uppstå. Faserna från det ursprungliga NICHD-protokollet finns med även i denna anpassade variant, med vissa skillnader. Bl. a. innehåller den frågeområden som familj, fritid, skola, nätverk och hälsa. Hon poängterar också vikten av att låta barnet få veta förutsättningarna för intervjun innan det lämnar sin berättelse samt få information om vad som händer härnäst. Hon påtalar även att man som intervjuare ska vara barnorienterad, d.v.s. ha förmåga att anpassa sig till barnet, och att man ska ha kunskap om barn och barns utveckling. Det är också av stor vikt att inte vara så snabb med att tolka utan be barnet utveckla sin beskrivning så mycket som möjligt. Genom att få så många konkreta återgivningar från barnet som möjligt ökar förutsättningarna för att så korrekt som möjligt fånga barnets eget perspektiv på sin utsatthet och behov. ”Tolkar socialsekreteraren innan barnet gett sin version kallas samtalsstilen hypotestestande och blir ledande. Om barnet i stället får ge sin version blir beskrivningen mer barnets egen och intervjun mer undersökande och hypotesgenererande.” (ibid, s.30). Denna anpassade variant av NICHD-protokollet har inte fått något större genomslag, men några svenska kommuner har tagit den till sig, bl.a. Norrköping vartefter den kallats för Norrköpingsmodellen.

Inom svensk socialtjänst finns ingen specifik metod eller teknik att använda sig av. Socialstyrelsens handbok (2004) ger en övergripande beskrivning av barnsamtal med hänvisningar till kunskap om hur barn berättar. Samtalen bör vara strukturerade med en inledande kontaktskapande fas, en temainriktad fas och en avslutande fas. Det är viktigt att förklara principerna för samtalet och att anpassa sig till barnet. Likaså är det viktigt att ställa öppna frågor samt uppmana barnet att berätta själv. Det preciseras inte i handboken hur en öppen intervjuteknik ser ut. Kortfattat innebär det att intervjuaren lyssnar mer än talar själv samt låter barnet fritt få berätta färdigt först innan mer detaljerade frågor ställs. Intervjuaren visar inte heller sina egna reaktioner, tankar och associationer (Landberg, 2015; Øvreeide, 2010 & Cederborg, 2005). I annan litteratur finns rekommendationer från barnpsykologen Landberg (2015). Exempelvis ska intervjuare undvika fraser som ”då måste du vara orolig”, ”då blir du förstås ledsen”, etc. Barnet kanske inte alls är oroligt eller ledset utan i stället kanske arg eller rädd. Då är det bättre att fråga hur det känner sig.

Kommer barn till tals?

En återkommande fråga både på fältet, inom forskningen och i samhällsdebatten är att barn inte kommer till tals, att barn inte blir lyssnade till och att myndigheter inte gör barn delaktiga i den utsträckning de skulle kunna eller rent av borde.

FN:s barnskyddskommitté ser positivt på de förändringar som skett i lagstiftningen, bl.a. i Socialtjänstlagen, om barns rätt att bli hörd, men noterar i sin rapport från 2015 att det inte implementeras tillräckligt i praktiken, speciellt avseende vårdnads-, boende- och umgängesfrågor, men också i socialutredningar och i asylprocessen (CRC/CSWE/CO/4).

Andersson (2010) påtalar att barnen är mer eller mindre osynliga i socialarbetares beskrivningar och framför att socialarbetare agerar inom en expertdiskurs där barnen har en svag position. Några möjliga förklaringar till det skulle antingen kunna vara att barn inte anses trovärdiga, att socialsekreterare saknar verktyg att bemöta barn på eller att den egna professionen begränsar på så vis att man tänker att det inte är bra att utsätta barn för socialsekreterare eller att organisationen inte ger utrymme för kontakt med barn (ibid).

I Nordenfors (2013) undersökning om barns upplevelser av att vara föremål för en barnavårdsutredning framför flera barn att socialtjänsten bör fråga barn vad de tycker, att det är viktigt att låta barnen vara med i samtalen och att intressera sig för barnens åsikter. Barnen berättar också om vikten av att skapa en relation, bygga förtroende och att intervjuaren bryr sig om dem för att de ska våga berätta om jobbiga saker. Även i de undersökningar med barn som Socialstyrelsen har gjort framkommer det att barn behöver känna trygghet innan de får svåra frågor. De behöver också förstå syftet med samtalet samt få information om vad som dokumenteras och vad som återkopplas till vårdnadshavare. I en av Socialstyrelsens undersökningar framkommer att vissa barn har träffat en socialsekreterare flera gånger, men ändå inte fått frågor om det som är viktigt (Socialstyrelsen, 2015).

Cederborg (2005) lyfter fram att även när barn kommer till tals genom att medverka i samtal kanske deras röst inte blir hörd ordentligt om inte intervjuaren har kunskap om hur barn bör intervjuas för att kunna ge sitt perspektiv så korrekt som möjligt. Hultman (2013) är också inne på det spåret. Hon påtalar att barns medverkan i utredningar är begränsad, de intervjuas inte alltid om sin situation och deras situation presenteras ofta utifrån andras uppgifter exempelvis lärare och vårdpersonal. Hon hävdar också att: ”Socialsekreterares tillvägagångssätt vid intervjuer är dessutom av betydelse för barns delaktighet då kvaliteten på den intervjuteknik som används visat sig vara avgörande för barns möjligheter att kunna uttrycka sig och ge information om sin livssituation. Detta kan i sin tur få konsekvenser för hur barns upplevelser kan gestaltas och inkluderas när bedömningar och beslut om deras livssituation ska formuleras.” (s. 21).

Dilemman i barnsamtal

Cederborg (2005) anser att det saknas både studier och direkta rekommendationer för hur man inom socialtjänsten bör intervjuas barn i utsatta situationer, vilket kan ses som ett dilemma. Barnen kan ha viktig information som inte socialsekreteraren känner till och hur barn då intervjuas kan bli avgörande för hur de kan bli hjälpta och förstärkta och minskar risken för feltolkning. Även Hultman (2013) resonerar om detta när hon hävdar att de anvisningar som ges i både Barnkonventionen och socialtjänstlagstiftningen i vissa fall kan uppfattas som vaga avseende hur frågor som rör barn mer specifikt ska hanteras. Som exempel nämner hon att det inte framgår hur ett samtal ska genomföras eller vem som ska prata med barnet. Likaså att det

inte preciseras hur socialsekreterare ska ta hänsyn till barns ålder och mognad när de ska bedöma vilken betydelse deras vilja ska få.

De dilemman som Socialstyrelsen (2004) tar upp rör balansgången för socialsekreterare mellan att se barnet som kompetent aktör och samtidigt i behov av skydd och stöd från vuxna. En av de främsta och kanske svåraste intressekonflikterna är den mellan barns rättigheter och föräldrars rättigheter samt deras skyldigheter att ta ansvar för sitt barn. Ett annat dilemma är barns rätt att föra sin egen talan och uttrycka sin vilja gentemot deras rätt att också slippa ta ansvar för svåra beslut. Likaså har barnen rätt att bli bemötta som egna individer med egen integritet, men de är också beroende av och lojala mot sina närmaste. Vidare kan barnen ha en önskan om sekretess gentemot sina vårdnadshavare medan socialtjänsten har en skyldighet att informera just dem. Socialtjänsten har också en skyldighet att göra barnet delaktigt och lyssna till det, medan barnet kan ha en oförmåga eller rädsla att berätta i de fall de inte har föräldrarnas tillåtelse till det. Socialtjänsten har ju en önskan om att hjälpa barnet, medan barnet ibland kan ha en uppfattning om samtalet som ett straff. Socialtjänsten har också en önskan om att samarbeta för barnets bästa medan barnen ibland kan känna sig svikna om socialtjänsten samarbetar med personer som försummat eller förgripit sig på dem (ibid).

Nu när vi ringat in området med lite bakgrundkunskap kring barns delaktighet, olika typer av barnsamtal, hur de kan genomföras och vilka dilemman som innefattas kan vi gå vidare till syftet med denna studie och till de specifika frågeställningarna jag har.

SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR

Ett barns berättelse är (eller borde vara) en central del i socialsekreterares bedömningsunderlag. Felaktiga bedömningar kan innebära uteblivna eller felaktiga insatser för barn och deras familjer och att barn inte känner sig lyssnade till. Därför är det så viktigt att barn får möjlighet att lämna sin egen berättelse och göra sin egen röst hörd. Det finns mycket kunskap att inhämta om samtal med barn, men det verkar ändå saknas kunskap om hur socialsekreterare kan gå tillväga och hur de kan ställa frågor för att ge barn större förutsättningar att få lämna en fri och opåverkad berättelse om sin egen livssituation.

Syftet med denna uppsats är att försöka fånga hur socialsekreterare som utreder barn och unga tänker kring barns röst i barnsamtal. Eftersom barnsamtal är en del i hela processen i en barnavårdsutredning berörs även deras tankar kring barns röst överlag. En del i syftet blir att försöka förstå hur socialsekreterarna gör för att få fram barnens egen röst i utredande samtal. Genom att undersöka hur de gör samt på vilket sätt socialsekreterarnas inställning till barns röst framkommer i det empiriska materialet är min förhoppning att kunna bidra till ökad förståelse och kunskap samt fördjupande reflektioner kring barns röst i barnsamtal inom socialtjänsten.

De frågor jag vill ha svar på är:

- Vad innebär begreppet barns röst för socialsekreterare?
- Vad ser de för svårigheter för barn att göra sin röst hörd?
- Hur skapar de förutsättningar för barnen att göra sin egen röst hörd?
- Hur gör de för att så lite som möjligt påverka barnen i deras berättelse?

TIDIGARE FORSKNING

Den forskning jag kunnat finna inom socialt arbete som har med barnsamtal att göra handlar mycket om barns delaktighet, bemötande, formerna för samtalen samt hur man skapar relation och trygghet, m.m. i mötet med barnet. Den forskningen ger en del svar på hur socialsekreterare ser på begreppet barns röst. Men eftersom jag ser själva barnsamtalet som kanske den viktigaste förutsättningen för barns möjligheter att få göra sin egen röst hörd valde jag att söka inom andra forskningsområden. Jag hittade en del inom ämnet psykologi och mycket av den forskningen handlar om intervjuer med barn i rättsliga sammanhang/brottsutredningar. Precis som Cederborg (2005) har jag min utgångspunkt i att det är precis lika viktigt att barn i barnavårdsutredningar ges chansen att berätta så korrekt som möjligt om sin utsatthet som för barn i brottsutredningar. Oavsett omständigheterna "...gäller det att försöka få fram det unika barnets berättelse innan socialsekreteraren börjar påverka genom att ge förslag på barnets perspektiv." (ibid, s.10). Eftersom det är omöjligt att veta vilka barn som kan gå emot intervjuaren och säga till när något blir fel är det bäst att helt undvika ledande frågor och påståenden och i stället be barnet själv berätta (ibid). Utifrån detta tänker jag här redogöra för forskning kring vad som påverkar barns berättelser, men också för forskning som visar på vikten av intervjuarens bemötande och relationen mellan intervjuare och barn. Jag lyfter också några studier om hur socialsekreterare ser på barns röst, barns delaktighet och barns positioner då jag tror att socialsekreterares syn på barn påverkar hur de ser på barns röst och hur de genomför barnsamtal.

Vad påverkar barns berättelser?

Sättet som vuxna samtalar med och intervjuar barn påverkar barnens berättelser och forskningen kring detta är relevant för en rad områden där barn intervjuas om sina upplevelser av olika slag (Brown & Lamb, 2015). Genom en mängd forskning över tid har man kunnat studera och dra slutsatser om faktorer som påverkar hur barn berättar. Det rör sig om hur intervjuaren kan styra intervjun, vilken typ av frågor som ställs, erfarenhetsmässiga och kognitiva faktorer hos barnet samt vilken stil intervjuaren har och om vilken typ av kontakt och relation intervjuaren lyckats skapa med barnet.

Frågetyper

Så sent som 2015 genomförde Brown och Lamb en forskningsöversikt i vilken de redogör för både fält- och laboratoriestudier som visar hur barns berättelser påverkas av intervjuarens strategier. Även där forskningen har haft olika förhållningssätt, metoder och tillvägagångssätt har man kommit fram till flera konsekventa slutsatser. En av dessa slutsatser är att när barn får öppna frågor och får berätta fritt lämnar de både fler uppgifter till antalet och fler korrekta uppgifter. Äldre barn ger mer detaljerade berättelser än de mindre, men de lämnar inte fler korrekta uppgifter i förhållande till antalet detaljer eller uppgifter som lämnas. Ju vidare och öppnare frågorna är (t.ex. "Berätta allt du minns om det") desto större sannolikhet att uppgifterna från barn är riktiga, även vid öppna följdfrågor ("Du sa ni gick till ett särskilt ställe. Berätta mer om det stället."). Barn lämnar också mer sammanhängande berättelser när de får öppna frågor. Mer specifika frågor, som handlar om vad, vem, vilka, var, e.t.c. tenderar att ge färre detaljer och fler felaktiga eller inkonsekventa svar. Samma sak gäller slutna eller ledande frågor, t.ex. de som innehåller svarsalternativ eller kan besvaras med ja eller nej. Forskningen är också överens om att barns förmåga att svara på öppna frågor ökar med åldern. Brown och Lamb lyfter också fram andra faktorer som kan påverka barns berättelser. Ett exempel är intervjuarens förståelse utifrån vetskap om situationen, som kan visa sig genom hur frågorna

ställs, kroppsspråk, tonfall och ansiktsuttryck. Likaså om barnet har blivit intervjuat på ett suggestivt sätt tidigare.

En av de tidigare studierna som jag tycker sticker ut och tydligt visar hur lätt vuxna kan styra ett barns berättelse om dess egen upplevelse är från 1997 av Clarke-Stewart et al. I studien tittade 54 barn i 5-6 års ålder på när en figurant som agerade vaktmästare antingen lekte med eller städade undan några leksaker. Efteråt intervjuades barnen om vad de upplevt först av vaktmästarens chef, sedan av forskningsledaren och sist av en förälder vid två tillfällen, varav det första var en vecka efter händelsen. Chefen och forskningsledaren intervjuade barnen på ett av tre sätt: antingen neutralt eller anklagande genom att insinuera att vaktmästaren var dålig som lekte på jobbet eller på ett rättfärdigande sätt genom att insinuera att han var bra och skötte sitt städjobb. De barn som intervjuades på ett neutralt icke-ledande sätt gav konsekvent korrekta uppgifter om vad de hade sett vaktmästaren göra. Men när intervjuerna var suggestiva skiftade deras återgivande åt det håll som intervjuaren föreslog. Mot slutet av de suggestiva intervjuerna överensstämde barnens berättelser helt med intervjuarens förslag även när det inte alls stämde med vad barnen hade sett. När de sedan intervjuades med öppna neutrala frågor av sina föräldrar vidhöll de samma uppgifter. Varför var det så lätt för barnen att byta ut sin version mot intervjuarens? Forskarna tror det handlar om att barn ser på vuxna för att få signaler om hur de ska uppfatta socialt beteende och i så unga år motsätter de sig inte den vuxnes version. När två personer med auktoritet hävdade att vaktmästaren lekte eller städade kan barnen helt enkelt ha accepterat att de hade rätt. Eftersom de sedan vidhöll och med egna ord berättade den version de hade accepterat från intervjuaren i öppna intervjuer med föräldrarna förstår man att det inte var tillfälligt - de gjorde intervjuarens version till sin egen. Studien visar att barn i 5-6 års ålder kan lämna trovärdiga uppgifter om en komplex händelse om de intervjuas på rätt sätt samt att hur noggrant än barnet intervjuas kan vi inte vara säkra på uppgifterna om barnet tidigare har intervjuats på ett suggestivt sätt (Clarke-Stewart et al. 1997).

Biggs och Peterson (1997) har undersökt olika frågetyper när barn intervjuas om svåra situationer och reflekterar kring svårigheten att veta vad det står för när ett barn svarar nej på en fråga. De menar att ett nej kan kanske i vanliga fall vara ett effektivt sätt för barn att slippa fler frågor från vuxna eller att de svarar så för de vill vara till lags eller för att de inte är trygga i relationen med intervjuaren. Innehållet i vissa frågor kan också spela roll. T.ex. kan ett barn svara nej på frågan om barnet grät för att hen lärt sig att ”stora barn gråter inte”. Då kanske nejdet handlar om att göra intryck på intervjuaren. Likaså kan ett barn svara nej på frågan om de stannade någonstans för att hen inte kommer ihåg det, inte nödvändigtvis för att de inte stannade. De kan också säga nej på en fråga som ”fick du hämta bandage då” för att de inte förstår vad den refererar till. Med andra ord visar forskarna att valet att svara nej kan göras utav en mängd sociala, kognitiva och språkliga skäl.

Anne-Christine Cederborg har forskat om intervjuteknik med barn både i Sverige och internationellt. Flera av hennes studier har genomförts med barn, ungdomar och unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning som påstått varit utsatta för sexuella övergrepp. Intervjuer med dessa brottsoffer har genomförts och transkriberats inom rättsväsendet och sedan har forskarna analyserat utskriften. En av studierna (Cederborg & Lamb, 2008) undersökte hur dessa brottsoffer intervjuades av svensk polis samt hur det påverkade deras förutsättningar att lämna så korrekta uppgifter som möjligt. Man gjorde en kvantitativ analys av 12 intervjuer genomförda med 11 brottsoffer i åldrarna 6-22 år genom att räkna antalet ord och nya detaljer i berättelsen som gavs i gensvar på olika frågetyper. När frågorna var öppna, inviterande, d.v.s. som bjuder in barnet att lämna sin egen version som i ”Berätta vad som hände sedan” (mitt exempel), och kortare meningar användes lämnades mer utförliga berättelser med fler nya detaljer. När frågorna var av ledande typ (t.ex. ”Tog han dig på

brösten?”, ”Låg du på honom eller han på dig?”, o.dyl.) gavs inte lika informativa svar. I en annan studie (Cederborg et al., 2009) ingick 33 barn och unga i åldern 5-23. Man undersökte i vilken omfattning de ändrade sina svar när frågorna upprepades. Det visade sig att de som intervjuades ändrade sina uppgifter när de fick samma fråga flera gånger, vilket medför ökad risk att deras berättelser bedöms vara mindre trovärdiga. Studien påtalar att dessa barn inte gavs möjlighet att lämna trovärdiga uppgifter p.g.a. intervjuarens beteende och val av frågetyp. Ytterligare en studie (Cederborg, La Rooy & Lamb 2008) visade att barn med intellektuell funktionsnedsättning också kunde utveckla sina berättelser och lämna ännu fler uppgifter vid en andra intervju om de fick öppna inviterande frågor och om intervjuaren hade genomgått träning i intervjueteknik med barn med intellektuell funktionsnedsättning.

Cederborg et al. (2009) hänvisar även till annan forskning och redogör bl. a. för hur olika funktioner i hjärnan kan vara påverkade på olika sätt vid olika typer av intellektuella funktionsnedsättningar. Vid t.ex epilepsi och Down's syndrom kan den episodiska minnesförmågan (d.v.s den del som minns specifika händelser) vara nedsatt och vid autistiska syndrom kan personen ha svårt för det sociala samspelet samt för att relatera till olika språkliga företeelser och uttryck. Både barn med intellektuell funktionsnedsättning och barn med normal begåvning påverkas av intervjuaren och frågetyperna och kan vid upprepade frågor ändra sina svar för att vara intervjuaren till lags. Bull (2010) har också upptäckt att barn med lägre intelligens lättare följer med i vilseledande frågor, som när man föreslår ett svar som är inkorrekt, t.ex ”Oj, det måste ha gjort ont på dig då”. Detta trots att inget hade nämnts om smärta och det sedan visade sig att barnet inte hade haft ont, förrän efter det att barnet blivit påverkat och gått med på det.

Även svensk forskning från 2011 om barn som vittnen till brott visar att barn ger mer korrekta uppgifter när de får berätta fritt samt att när de ställs inför två svarsalternativ vill barnen gärna vara till lags genom att välja ett av alternativen då de tror att den vuxne förväntar sig det. Forskaren visade en film med en iscensatt händelse om en man som letar efter en hund för en grupp med 31st barn i åldrarna 8-9 år, en grupp med lika många 12-13 åringar och en grupp med 32 vuxna. En vecka efter att de hade sett filmen intervjuades de enskilt. Först fick de återberätta filmen fritt och sedan fick de besvara en enkät med fokuserade frågor om innehållet där varje fråga hade två svarsalternativ. I alla grupperna var korrektheten högre när de fick berätta fritt än i svaren på de fokuserade frågorna i enkäten (Fredin, 2011).

Förhållningsätt och bemötande

En annan forskningsöversikt genomfördes 2010 av Ray Bull. Syftet med den var att undersöka hur resultat från psykologisk forskning kan vara av betydelse för en väl genomförd intervju samt ha stor positiv påverkan på vad som ger bra resultat inom undersökande intervjuer med barn och andra sårbara vittnen. Bull (2010) påpekar att mycket forskning har gjorts kring hur intervjuaren ställer frågor och vilka frågetyper de använder, men väldigt lite om intervjuarens stil och sätt att intervjua på. Han redogör för flera exempel från olika studier. Ett exempel är att små barn oftare går med på vad intervjuaren föreslår och blir missledd om intervjuaren har en auktoritär stil. Ett annat exempel hämtas från en undersökning där intervjuaren antingen betedde sig mer stödjande eller mer formellt. Den visade att den stödjande stilen gav mer korrekta uppgifter vid alla olika frågetyper. Bull lyfter även fram forskning från psykologin som visar att sårbara vittnen är i behov av att intervjun sker i saktare tempo. Intervjuaren behöver tala saktare, ge vittnet mer tid att låta frågor sjunka in, ge tid för att förbereda svar och vara tålmodig. Om vittnet svarar sakta ska man undvika att direkt ställa nästa fråga eller att avbryta. Bull hävdar också att psykologisk forskning visar att ju bättre kontakt eller relation som etablerats desto mer minskar gapet mellan vad vittnen minns och vad vittnet väljer att berätta om. Även Olafson (2012) har konstaterat att forskningen är begränsad vad gäller hur

ansiktsuttryck, kroppsspråk och, annat icke-verbalt beteende kan påverka barnets mottaglighet/vilja/motivation att svara. Hon refererar också till forskning som visar att små barn berättar mer fritt och påverkas mindre om intervjuaren är varm och vänlig snarare än distanserad och auktoritär.

I en israelisk studie från 2013 har Carmit Katz undersökt effekten av intervjuarens känslomässiga och icke-suggestiva stöd på barns berättelser i brottsutredande intervjuer. Många barn är motvilliga till att berätta om övergrepp och annan omsorgssvikt och när de gör det är berättelserna ibland vaga. Ungefär hälften av alla förnekar övergrepp när de tillfrågas direkt om det. Särskilt svårt att avslöja är det när det är föräldrarna som är förövare. Utöver barnets egna förutsättningar och barnets relation till förövaren verkar det som att kvaliteten på interaktionen med intervjuaren spelar en avgörande roll för om barnet avslöjar övergrepp eller inte. Katz hänvisar även till en studie där man kunde se att barnen visade motvillighet redan från början, vilket intervjuaren inte anpassade sig till utan gick på för mycket och för tidigt med påträngande och känsliga frågor, vilket ledde till att barnen inte berättade någonting. Motvilliga barn är en stor utmaning för intervjuare/socialarbetare, men studien hävdar att det går att upptäcka det tidigt i intervjun och anpassa sig till det innan det utvecklas till en negativ spiral. Vidare hänvisar Katz till studier som visar hur effektivt kontakt- och relationsskapande reducerar stress hos barnet, ger dem mer kraft och ökar deras engagemang i intervjun. Sålunda är relationskapandet nyckeln till barnens motivation att prata om övergrepp, särskilt för dem som motvilligt avslöjar (Katz, 2013).

Andersson (2013) berättar att i sin forskning om barn i hemlöshet visade det sig vara mycket lättare att prata med tonåringar än med förskolebarn. Dels beroende på att det var svårt att ställa frågor till dem om vardagen som de kunde relatera till och reflektera över utifrån deras begränsade erfarenheter att jämföra med. Andersson och hennes forskarkollegor i projektet upplevde att det behövdes flera intervjuer med små barn samt tid att skapa relationer för att kunna ha bra samtal.

Samtalsmetodik

Här vill jag påminna om att mitt fokus ligger på hur barn berättar och hur socialsekreterare gör i utredningssamtal med barn för att få dem att berätta. Därför tar jag här upp forskning kring just det och inte kring t.ex. behandlande samtal. Det finns mycket forskning om NICHD-protokollet vilket kan antas delvis bero på att det finns en stor mängd redan befintligt material i form av utskrivna intervjuer eftersom de redovisas på det sättet i brottsutredningar och därmed blir lättillgängliga forskningsdata. Det finns också viss forskning på andra metoder. Vare sig kontexten är brottsutredning eller socialutredning tänker jag att det i vilket fall är barnintervjuer där barn ska beredas möjlighet att själva beskriva sin egen situation.

NICHD-protokollet

Denna intervjuteknik har genomgående visat bättre resultat än andra för att få fram mer detaljerade och korrekta berättelser från barn. Lamb et al. (2007) gjorde en översikt av den forskning som då fanns om NICHD-protokollet och beskriver i den hur man har kunnat mäta resultaten och kunnat jämföra intervjuer med barn i jämförbara åldrar samt jämförbara händelser där protokollet används respektive inte används. Exempelvis framkommer att de intervjuare som följer protokollet använder tre gånger så många öppna invitationer, d.v.s uppmaningar att berätta fritt, och ungefär hälften så många ledande frågor och hälften så många suggestioner än andra intervjuare. När ledande frågor och suggestiva frågor används inträffar det mycket senare i intervjuerna när protokollet används. Likaså används fler stödjande tekniker som underlättar för barnet och för samarbetet under intervjun (ibid). Vad gäller

barnens berättelser lämnas ungefär dubbelt så mycket information om övergrepp när barnen får öppna frågor. Så mycket som 80% av första avslöjandet om övergrepp kom från barn i förskoleåldern som respons på uppmaningar att berätta och på öppna frågor. Lamb et al. (2007) konstaterar att det är tydligt klarlagt att barn ska erbjudas möjlighet att fritt berätta innan mer riskabla intervjutekniker är nödvändiga att användas. Öppen intervjuteknik är ingen patentlösning, men den minimerar risken för påverkan från intervjuaren och minskar den effekten. (Brown & Lamb, 2015)

Även Cyr och Dion (2008) redovisar fler studier där man forskat på NICHD-protokollet och konstaterar att barns uppgifter är mer korrekta när de berättas fritt samt att barns respons på öppna invitationer ger mycket mer information än som svar på andra typer av intervjufrågor, som exempelvis ja/nej frågor och suggestiva frågor. De lyfter även fram att den inledande intervjufasen i NICHD-protokollet ger barnen möjlighet att träna sig i att plocka fram detaljer och händelser ur minnet. Forskarna har också visat i en egen undersökning från Canada att barn med låg verbal förmåga kan i större utsträckning lämna detaljerade och kärnfulla berättelser när intervjuaren följer NICHD-protokollet och därmed får fler öppna inviterande frågor. De tror att det beror på att när intervjuare brukar den metoden används betydligt fler öppna invitationer, vilket ger mer information än specifika frågor. De tror också att det beror på att barnen får tillfälle att öva sig på att lämna längre berättelser som svar på invitationer. Forskarna märkte också i sin studie att intervjuarna ställde färre specifika frågor och ledande frågor till barnen med låg verbal förmåga. Detta kan ha blivit så utifrån vetskapen om att dessa barn kan ha svårt att förstå den typen av frågor, precis som de kan ha svårt att förstå språkligt komplicerade frågor. En av deras slutsatser är att NICHD-protokollet hjälper intervjuare att använda mer invitationer och färre suggestiva frågor oavsett barnens verbala förmåga (ibid).

Hershkowitz och Katz (2012) har också forskat kring effekterna av NICHD-protokollet. De genomförde en studie för att testa effekterna av upprepade återgivanden med barn som misstänks varit utsatta för brott. 56 barn intervjuades i enlighet med protokollet först en gång med bara fritt återberättande. Strax därpå intervjuades de en gång till med en upprepad omgång med fri återgivning följt av mer slutna frågor. I den andra intervjun gav barnen ytterligare 58% fler relevanta detaljer vid fri återgivning. Forskarna kom till slutsatsen att det är viktigt med mer än en intervju och att hålla även den andra intervjun med öppna frågetyper. I en senare studie kom Katz (2015) fram till att barn som intervjuas enligt en mer stödinriktad version av NICHD-protokollet avslöjade i högre grad uppgifter om övergrepp än de barn som blev intervjuade enligt standardmodellen av NICHD.

Även i Sverige har man undersökt effekterna av att använda NICHD-protokollet och även då inom socialtjänsten. Detta genomfördes inom ett forskningsprojekt om utsatta barns livsvillkor och om hur barn själva berättar om sin utsatthet som Cederborg var ansvarig för. Inom projektet intervjuades socialsekreterare som använt sig av riktlinjer från NICHD-protokollet och man utvecklade en intervjumetodik utifrån det som anpassades efter förhållanden inom svensk socialtjänst. Man analyserade 41 barnintervjuer i 52 olika samtal med 11 olika socialsekreterare som utbildats i denna intervjuteknik och fann att barnen hade mer att berätta om sin livssituation när de intervjuades av socialsekreterare som hade kunskap om hur barn bör intervjuas. Man fann också att de kunde berätta mycket mer när de ombads förtydliga om senaste gången övergreppet/missförhållandet skedde respektive första gången (Cederborg, 2005).

Andra metoder

De flesta andra metoder som används i samtal med barn är även de baserade på kunskap och erfarenhet av barns sociala och kognitiva utveckling, barns anknytningsförmåga, barns förmåga att berätta och minnas, m.m, precis som NICHD-protokollet.

En metod som nämns i flera studier är Narrative Elaboration Technique (NET). Där används kort med enkla bilder på som representerar deltagare, händelser, känslor och lösningar och som hjälper barn att bli påmind om olika situationer (Colburn Faller, 2003). Cyr och Dion (2008) hävdar att barn med låg verbal förmåga kan vara hjälpta av den här formen av intervjuteknik, bl. a för att kunna återge detaljer. Olafson (2012) beskriver också den metoden i sin forskning och säger att mer forskning behövs, men metoden har visat sig effektiv med barn med utvecklingsstörning, mindre barn men också att äldre barn haft hjälp av den. Korten fokuserar på frågor som vem, var, vad hände, vad sades, vad kändes. Barnen tränas först i att använda korten för något neutralt ämne innan man går in på kärnan. Hon menar att metoden skulle kunna inkluderas i en strukturerad metod som NICHD-protokollet.

Colburn Faller (2003) skriver i en forskningsartikel om olika metoder för att nå barn som bevittnat våld och få dem att berätta om sitt liv. Hon beskriver där NET-metoden, men också den kognitiva intervjun och även s. k. segmentering, vilket innebär att barnet ombeds beskriva en särskild del av händelsen i taget, t.ex. ”Berätta allt som hände efter att din mamma kom in i vardagsrummet”. Hon beskriver också olika intervju- och frågetekniker, med öppna och fokuserade frågor relaterade till relationer och situationer i familjen och vardagen. Hon framhåller att dessa metoder är effektiva i att få barn att våga berätta.

Erna Olafson (2012) argumenterar i en artikel för utvecklingen av NICHD-protokollet och framtagandet av andra tekniker för att bättre nå de barn som inte svarar an, de som delvis avslöjar övergrepp, de som tar tillbaka sin berättelse och de som är utsatta för vårdnadstvist, de väldigt små barnen och barn med utvecklingsstörning. Hon påtalar vikten av NICHD eftersom den är har så stark evidens i både fält och laboratorium, men hävdar att det är viktigt med flexibilitet och att strikt hålla sig till ett protokoll når inte alla barn. Hon lyfter fram att motvilliga barn kan bli hjälpta av fler intervjutillfällen och av att få rita. Om barnet efter att ha lämnat sin berättelse också får möjlighet att rita den kan man få mer detaljer om öppna frågor ställs igen utifrån både berättelsen och teckningen. Detta var även Katz (2015) inne på i den studie där han undersökte på djupet vad det innebär att ge barn icke-suggestivt stöd i intervju-situationer. Det visade sig att möjligheten att rita eller skriva hjälpte barnen att slappna av i situationen och våga berätta. Studien sätter fingret på inte bara barnets vittnesmål och dess plats i den rättsliga kontexten, utan också på barnets upplevelse under utredningen och intervjuarens skyldighet att inte bara inhämta en klar, detaljrik och korrekt berättelse utan också uppmärksamma barnens välmående.

Barns röst i socialtjänsten

Som beskrivits tidigare handlar den mesta svenska forskningen om barns röster mer om barns medverkan och delaktighet generellt i barnavårdsprocesser än om barns berättelser om sina upplevelser eller om hur socialsekreterare gör för att få fram barns röster. En av undersökningarna som jag har hittat som fokuserar mer på vad barnen själva berättar är Elin Hultmans avhandling från 2013 om hur barns röster framställs i barnavårdsutredningar avseende beskrivningar av deras fysiska och psykiska hälsa. I sin studie bearbetade hon 60 texter från barnavårdsutredningar och fann att barnens beskrivningar av sig själva och sin livssituation var förenklade och innehöll få detaljer om deras egna erfarenheter. När det fanns beskrivningar av en del livsomständigheter framkom det sällan hur barnen själva upplevde att de påverkades av det. I utredningstexterna var det vanligt att förståelsen för barnets livssituation skapades genom andra vuxnas beskrivningar. När barnens beskrivningar fanns med var de ofta kortfattade. Det sätt på vilket beskrivningarna dokumenterades visade att de var en bekräftelse på vuxnas åsikter. Det vanligaste var att det inte fanns några beskrivningar av hur barnen själva upplevde att de kan ha inflytande på relationer och situationer som har med deras

förutsättningar för god hälsa att göra. I några fall nämndes barnets personlighetsdrag, mognad samt vilken förmåga barnet har att tala och berätta om sig själv och sitt liv. I knappt några nämndes något om under vilka omständigheter barnet har berättat. Hultman påpekar att det är viktigt att förstå hur samtalet gått till eftersom innehållet i barnens berättelser kan bero på den intervjuteknik som använts och i vilket sammanhang samtalet genomförts. Hultman framför att det är otillräckligt att kartlägga barns levnadsförhållanden genom andras beskrivningar. Hon anser att det behövs ett tydliggörande av barns egna upplevelser, annars framgår det inte vilken hänsyn som tagits till deras uppfattningar och risk finns att förståelsen för barns behov av stöd begränsas (ibid).

Detta för oss vidare på forskning om hur man inom socialtjänsten ser på barn och barns delaktighet. Röbbäck studerade i sin avhandling från 2012 hur de professionella argumenterar kring och bedömer barn och deras situation i verkställighet av boende-, vårdnads- och umgänges mål. Hon fann att de professionella i ökande grad ser barn som subjekt, men ofta som objekt. Hon redogör också för forskning kring barns medverkan i socialtjänstens familjerättsliga processer och om samtal med barn om de förändringar i familjen som föräldrars separation innebär. Hon framhåller att förhållandet mellan barn och professionella har stor betydelse eftersom barn vill bli bemötta på ett vänligt, tillitsfullt, respektfullt och barnfokuserat sätt och att den som intervjuar dem gör det enkelt för dem att prata. Hon hänvisar till flera studier som visar att det är vanligt att professionella låter bli att lyssna på barn för att undvika att barnen får ta ett negativt ansvar i föräldrarnas konflikt. Samtidigt visar forskning att det på senare tid skett en ökning vad gäller barns medverkan i familjerättsliga utredningar och processer då man alltmer erkänner barn som sociala aktörer och deras åsikter och strategier. Röbbäck beskriver även att barn sätter stort värde vid att få information från både sina föräldrar och professionella om separationer, andra förändringar i familjesituationen samt annan utsatthet som t. ex. våld i familjen. Barnen vill ha både information och samråd och det har visat sig hjälpa dem att hitta strategier för hur de ska hantera och begripa förändringarna. Det är naturligtvis också viktigt för att kunna förstå barnens situation och kunna ge dem rätt stöd. Det som kan vara en stressfaktor för ett barn kan vara en resurs för ett annat, vilket är omöjligt att veta utan att ha samtalat med barnen. De flesta barn vill komma till tals, men de vill kanske inte ha något ansvar i beslut som fattas och de inser i regel att man kanske måste kompromissa. Röbbäck (2012) pekar också på flera forskningsstudier som visar att när man inte låter barn delta för att skydda dem kan deras lidande och oro öka och att barn i regel mår mycket bättre om de får möjlighet att delta i de förändringar som sker.

En annan studie som mer handlar om hur socialsekreterare ser på barns positioner kommer från ett forskningsprojekt som Eriksson & Näsman (2011) genomförde om hur barn upplever mötet med utredande socialsekreterare i familjerättsliga sammanhang. Studien visar på olika mönster hos de professionella i deras bemötande av barn. I sin analys kombinerar de två olika kontinuum som representerar dimensioner av bemötande och hittar därmed fyra positioner för barn utifrån de mönster de ser att de professionella använder sig av i sitt bemötande. Det ena kontinuumet handlar om delaktighet där ena änden står för handlingar som främjar barns delaktighet och i den andra änden skyddas de eller utesluts från delaktighet. Det andra kontinuumet handlar om de professionellas fokus på barn och rör sig mellan ett barnorienterat förhållningssätt och ett vuxenorienterat förhållningssätt. När de sedan placerade ut barnens upplevelser i de fyra fält som framkom kunde de se tydliga mönster. Det vanligaste var att barnen bemöttes som beskyddade barn, där utredarna skapar ett mycket begränsat utrymme för delaktighet i utredningsprocessen och barnen framstår mer som objekt för vuxnas omsorg och beskydd än som parter i målet (men är barnorienterade i bemötandet). Det andra vanligaste mönstret var som diskvalificerad vuxen, där barnet skyddas från delaktighet i utredningsprocessen och den professionelle har ett mer vuxenorienterat förhållningssätt i själva samtalen,

dvs samtalen handlar mer om de vuxna deltagarna i processen och barnet förväntas också bete sig mer vuxet i samtalen, t.ex. att sitta still. I studien framkom även en tredje barnposition som delaktigt barn, som skapas när utredarna haft ett barnorienterat förhållningssätt och försökt att öka barnens delaktighet under samtalet och återkopplat till barnen efteråt. Forskarna pekar på att det är denna typ av barnposition som förutsätts i lagstiftningen, men i studien framkom att den var minst förekommande. Den fjärde positionen som delaktig vuxen framkom inte alls i studien, men enligt forskarna vore det logiskt möjligt att barn skulle kunna bemötas på detta sätt också (Eriksson & Näsman, 2011).

Mitt bidrag till forskningsfältet

Det finns mycket intressant forskning inom socialt arbete om barns röst och barns delaktighet, men inte så mycket om hur man får fram barns röst i barnsamtal eller om hur man samtalar med barn i socialtjänsten för att få fram deras egen berättelse. Min och andras erfarenhet antyder också att man i praktiken diskuterar mycket kring barns röst, men man lyfter inte fram den dimension av begreppet som handlar om barns egen berättelse. Här tänkte jag från början att det finns ett kunskapshål att fylla. Likaså har jag inte funnit någon forskning eller annan litteratur om hur socialsekreterare tänker kring begreppet barns röst i barnsamtal. Här tänkte jag också att min studie skulle kunna belysa något nytt. Så med denna uppsats vill jag påbörja arbetet med att fylla kunskapshålet och även kunna lämna ett nytt bidrag till både forsknings- och praktikerfältet. Genom att knyta ihop bakgrundsmaterialet och tidigare forskning med teori och mitt resultat och diskutera innebörden har jag för avsikt att kunna komma fram till några slutsatser om socialsekreterares syn på barns röst i samtalet samt reflektioner kring hur de genomför samtal med barn.

TEORETISKA PERSPEKTIV

För att försöka förstå och tolka vad som framkommer i min studie om hur socialsekreterare ser på begreppet barns röst i barnsamtal har jag tagit hjälp av följande teorier och teoretiska perspektiv: barndomssociologi och handlingsutrymme.

Barndomssociologi

Barndomssociologin har sitt ursprung i den nya syn på barn som började växa fram på 1980-talet då både utvecklingspsykologer och sociologer började framhålla barns förmågor och möjligheter framför deras sårbarhet. ”Från att ha betraktats som tomma kärl som ska fyllas med kunskap började vi tala om det kompetenta barnet, kompetent att ingå i sociala sammanhang.” (Nordenfors, 2010, s.25) James och Prout (1997) framhåller att det teoretiskt sett skedde ett paradigmskifte vad gäller synen på barn. Tidigare såg man mest att de var i en utvecklingsprocess och passiva objekt som inte kunde agera på egen hand. Nu ser man att barn är aktiva i konstruktionen av sina liv. De skapar själva relationer i sitt eget nätverk och interagerar med sin omgivning. De betraktas mer och mer som människor att studera utifrån hur de själva är och upplever saker samt deras egna sociala relationer, kulturer och intressen, oberoende av de vuxnas perspektiv (ibid). Röbbäck (2012, s.56) lyfter fram barndomssociologen Jens Qvortrups uttalande om att barn skulle behandlas som ”human beings rather than human becomings”. Detta förtydligar Andersson (2013, s.101) med; ”I barndomsforskningen har fokus satts på barndomen här och nu, barnet i varande (being) har uppvärderats i relation till barnet i vardande (becoming)”. Inom barndomssociologin ryms ett flertal teoretiska perspektiv.

Barn som subjekt

Inom barndomssociologin finns en gemensam ståndpunkt avseende synen på barn. I stället för passiva objekt i vuxnas fostran och omsorg ska de ses som subjekt och som sociala aktörer med egna kompetenser (Hultman, 2013). Ponnert (2007) förklarar att subjektsperspektivet betyder att man ska ta hänsyn till barns människovärde och rätt till integritet. Det i sin tur innebär att barn betraktas som bärare av rättigheter, precis som vuxna. Ser man barn som bärare av rättigheter ligger det nära till hands att se barn som aktörer med rätt till delaktighet och inflytande. Vidare inriktar sig ett aktörsperspektiv på individens handlingsförmåga och handlingsfrihet. På detta sätt hänger synen på barnet som subjekt och aktör intimt samman med varandra då det krävs att man erkänner barn som aktörer med egen handlingsförmåga om barn ska betraktas som självständiga subjekt.

Att barn ses som aktörer innebär att man ser dem som aktiva subjekt, kompetenta aktörer med utrymme att agera på egen hand och som medskapare i sin egen utvecklingsprocess (Rasmusson, 2006). Som kompetenta aktörer är det också barnen som själva är experter på sin situation (Cederborg, 2005). Det finns dock en oro hos flera forskare och professionella kring balansen mellan delaktighet, skydd, ansvar, rättigheter och omsorg. Ponnert (2007) är en av dem som ser risker med att alltmer betona barns kompetens och rättigheter. Hon menar att det skulle kunna innebära att man i högre grad börjar betrakta barns och vuxnas rättigheter som likartade. Barnens medborgerliga roll kan så småningom komma att förändras då de med sin kompetens förväntas samarbeta och ha en inställning i sociala frågor. Baksidan av synen på barn som subjekt, aktörer och kompetenta medborgare blir därmed att deras ökade rättigheter kan innebära att man har högre förväntningar och krav på barn, vilket i sin tur kan medföra större skyldigheter för dem.

Delaktighet

Det finns två övergripande och konkurrerande perspektiv på barn. Det ena är omsorgsperspektivet där barn ses som objekt för vuxnas omsorg. Fokus ligger på att barn saknar förmågor som vuxna har och på att vuxna har tolkningsföreträde avseende barns behov. Det andra är delaktighetsperspektivet där barn ses som subjekt och aktörer i samhället och sitt eget liv samt med rätt till delaktighet (Eriksson & Näsman, 2011; Näsman, 2012). Höjer & Röbbäck (2007) benämner två liknande perspektiv som behovsorienterat, där man fokuserar på hur barnen ska bli i framtiden ("becoming"), samt kompetensorienterat, där man betonar barns kompetens i nutid ("being").

Ytterligare benämningar för de olika perspektiven är det som Nordenfors (2010) kallar skyddsaspekten kontra rättighetsprincipen. Hon hävdar att både rättsväsendet och socialtjänsten ställer högre krav på barn än på vuxna. Barn vet inte alltid sitt bästa, men det gör inte vuxna heller och de får betydligt större möjligheter att uttrycka sina synpunkter hos myndigheter än vad barn får. Om man tror att ett barn kan riskera att fara illa av att uttala sig i processer och därför med syfte att skydda barnet överväger att inte låta det delta måste det vägas mot vad som händer om barnet inte ges möjlighet att få yttra sig. När barn skyddas från sin rätt att delta kan det också medföra en risk för att barnet tar skada. Nordenfors frågar sig om det faktiskt är möjligt att ta barns aktörsskap på allvar och verkligen lyssna på barnets uttryckta vilja och samtidigt beakta barnets utsatthet och behov av skydd. "Jag skulle vilja vända på resonemanget och säga att risken om man inte lyssnar på barnen är att deras intresse såväl som skydd åsidosätts." (ibid, s67).

De nämnda perspektiven behöver dock inte stå i motsats till varandra. De både kan och bör samverka i ett dubbelt förhållningssätt till utsatta barn. Det handlar då om ett *dubbelt seende*, det vill säga att man ser det från både ett omsorgsperspektiv och ett delaktighetsperspektiv (Eriksson & Näsman, 2011; Näsman, 2012). Näsman (2012) talar inte bara om riskerna med att utsatta barn inte ges möjlighet att yttra sig, utan också om hur deras möjlighet till delaktighet faktiskt kan vara en betydande del i omsorgen om dem. Hon beskriver detta med koppling till dimensionerna i *känsla av sammanhang (KASAM)*, ett teoretiskt begrepp som härstammar från sociologen Antonovsky. Begreppet är uppbyggt av komponenterna: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Begriplighet handlar om i vilken grad människan upplever inre och yttre stimuli som begripliga, sammanhängande, strukturerade och tydliga snarare än som oordnade, kaotiska, oväntade och oförklarliga. Han förklarar att en människa med hög känsla av begriplighet förväntar sig att stimuli ska vara förutsägbara, men har förmågan att sortera och göra dem begripliga om de inte är det. Hanterbarhet avser i vilken grad människan upplever att det finns resurser att tillgå för att klara av att möta de krav som ställs av de stimuli man bombarderas av. Detta kan vara både egna resurser och resurser från omgivningen med vars hjälp människan kan reda ut svåra situationer. Med komponenten meningsfullhet avses i vilken utsträckning man känner att livet har en känslomässig innebörd och därmed i vilken utsträckning man upplever att det är värt att investera energi och engagemang i åtminstone en del av de problem och krav man ställs inför (Antonovsky, 1987). Näsman (2012) menar att när barn får vara delaktiga får de hjälp att göra sina erfarenheter *begripliga* genom att få berätta om dem, dela dem med andra och få dem bekräftade. Detta kan hjälpa dem i återhämtningsprocessen och de får också möjlighet att påverka sin situation, vilket kan ge en upplevelse av *hanterbarhet*, något som många utsatta barn annars saknar. Att de blir lyssnade på och tagna på allvar kan i sin tur bidra till upplevelsen av *mening*. "Den grupp av barn som professionella känner störst ansvar för att skydda från påfrestningar kan vara de för vilka delaktighet är särskilt viktigt." (ibid, s.38).

I den teoretiska diskussionen om barns delaktighet har flera olika modeller använts för att analysera barns delaktighet. En föregångare är Roger Harts delaktighetsstege som omfattar åtta steg, från skenbar delaktighet (där barn t. ex. visas upp tillsammans med politiker) till att kunna ta initiativ till och medverka tillsammans med vuxna i beslut, så som det är för andra samhällsmedborgare (Hart, 1992). Andra har sedan omarbetat och utvecklat den modellen. En av dem är Shier (2001). Hans modell består av fem steg och den fokuserar mer på interaktionen mellan barn och vuxna på de olika delaktighetsnivåerna. Den innefattar fem delaktighetsnivåer: vuxna lyssnar på barn; barn får stöd i att uttrycka sina åsikter; hänsyn tas till barnets åsikter; barnen är delaktiga i beslutsprocesser; och barnen delar makt och ansvar vid beslutsfattande (ibid). För att följa barnkonventionen måste vi som minimum nå den tredje nivån, att ta hänsyn till barns åsikter (Rasmusson, 2006).

Barnperspektiv

Sedan Sverige ratificerade FN:s barnkonvention 1990 har beslutsfattare och de som arbetar med barn blivit mer medvetna om att det är viktigt att inta ett barnperspektiv (Höjer & Röbäck, 2007). Det har blivit ett flitigt använt begrepp inom många olika instanser i samhället och det kan ses på flera sätt.

I samhället finns ett barnperspektiv som kan ses som en samlad kunskap om barn, kunskap som vuxna kan använda sig av för att försöka handla och tänka utifrån barnens situation. Detta barnperspektiv märks i t.ex politik och lagstiftning. Där finns också barnets perspektiv på sin tillvaro, vilket varierar från individ till individ, mellan olika tidpunkter och mellan olika kulturella, sociala och historiska sammanhang. För att inta barnets perspektiv måste vuxna kunna sätta sig in i barnets situation och försöka se världen med barnets ögon (Rasmusson, 2006). Nordenfors (2010) framför att "Barns perspektiv (skrivet som två ord) handlar om att ta del av det barnen upplever, det vill säga fånga en kultur som är barnets. Barnperspektivet (skrivet som ett ord) innebär att fånga barnens röst och att tolka dem" (s.13). Hultman (2013) diskuterar också begreppets flertydighet. Hon talar om barns perspektiv och perspektiv på barn. Perspektiv på barn handlar om t. ex. politiska beslut eller andra institutionella verksamheter i samhället där vuxna tar hänsyn till barns villkor, barns behov och barns bästa. Medan barns perspektiv avser barns egna upplevelser och erfarenheter om sig själva och sin tillvaro. Andersson (2010) menar att begreppet barnperspektiv innefattar mer generell kunskap om barn och inbegriper vuxnas ansträngningar att försöka se utifrån barns intressen. Meningen är att vuxna ska anstränga sig att handla utifrån ett barnperspektiv och samtidigt kombinera det med att väga in det enskilda barnets perspektiv i de situationer när barns bästa ska vägleda eller t.o.m vara avgörande för vuxnas beslut. Andersson betonar att ett generellt barnperspektiv inte alltid sammanfaller med ett enskilt barns perspektiv och "...för att avgöra ett enskilt barns bästa är mötet med barnet en god vägledning." (s.39).

Gräsrotsbyråkrati & handlingsutrymme

Den amerikanske statsvetaren Michael Lipsky kom 1980 ut med boken Street-level Bureaucracy (och med en reviderad upplaga 2010) och är fortfarande aktuell. Han benämner yrken som polis, lärare, socialsekreterare och andra offentliga yrken som street-level bureaucracies och de som arbetar där kallar han för street-level bureaucrats, vilket på svenska ofta kallas gräsrots- eller gatunivåbyråkrater. De har till uppgift att utreda, bedöma och åtgärda människors problem. Inom dessa verksamheter finns i regel ambitiösa politiska och organisatoriska målsättningar och de präglas av en hög arbetsbelastning samtidigt som de direkt får möta människors reaktioner på myndighetens beslut. Andra kännetecken för gräsrotsbyråkratin är att resurserna i regel är otillräckliga i förhållande till arbetsuppgifterna. Det kan också råda

otydlighet kring verksamhetens mål, de kan vara både vaga och ibland motstridiga. Kontakten med klienterna blir lätt osammanhängande eftersom arbetsbördan är stor och samtidigt är det ofta snabba beslut som gäller utifrån knapphändig information och tidsbrist. Vidare är det svårt att observera de omständigheter inom vilka arbetet utförs och resultaten kan vara svåra att mäta (ibid). Dellgran, Höjer och Johansson (2015, s.32) menar att

... ”gräsrotsbyråkrater” ofta har större handlingsfrihet i sitt arbete än vad deras position motsvarar. De möter medborgare vars behov de ska utreda, bedöma och åtgärda. De är underställda förvaltningens regler och förordningar, men måste ges utrymme för egna bedömningar. De arbetar i konflikten mellan att å ena sidan tillämpa klara och entydiga regler, som är lätta att administrera, och å andra sidan urskilja varje speciell situation och ta individuella hänsyn till den enskilda medborgaren. Detta perspektiv innebär att politiken inte utformas av de lagstiftande församlingarna, utan när gräsrotsbyråkraterna möter medborgarna.

Gräsrotsbyråkraterna har ett relativt stort *handlingsutrymme* och i detta är de ganska självständiga i sina bedömningar och beslut, vilket enligt Lipsky (2010) är en förutsättning för att kunna genomföra arbetet. Han hävdar att komplexiteten i de problem som gräsrotsbyråkraterna möter gör att det krävs individanpassning och pekar på att verksamheterna rymmer en nödvändig paradox:

On the one hand, the work is often highly scripted to achieve policy objectives that have their origins in the political process. On the other hand, the work requires improvisation and responsiveness to the individual case. (ibid, s. xii).

Bristen på tid, information och andra resurser gör också att det är omöjligt för gräsrotsbyråkraten att utföra sitt arbete på ett tillfredsställande sätt (ibid). För att lyckas hantera arbetet på en tillräckligt bra nivå för dem själva använder de sitt handlingsutrymme och sin självständighet och utvecklar egna strategier och rutiner (Ponnert, 2007). Blomberg & Dunér (2015) påtalar hur bristen på tydliga mål, riktlinjer och lagstiftning medför att gräsrotsbyråkraten hela tiden får göra sina egna tolkningar och eftersom människorna de möter lever under helt olika och ofta oförutsägbara förhållanden är det omöjligt att reglera bedömningar och beslut i detalj. Hänsyn måste tas till de omständigheter som föreligger i varje enskilt fall (ibid).

En annan specifik omständighet enligt Lipsky (2010) är att gräsrotsbyråkrater behöver också kunna förhålla sig till både klienten och ledningen och ofta kunna ha både en stödjande och en kontrollerande funktion gentemot klienten, vilket kan skapa en *rollambivalens*. Samtidigt som man ska vara öppen och lyssnande ska man också ha en kontrollfunktion. Rollambivalensen innebär i detta sammanhang att man hamnar på dubbla stolar då man i första hand ska se till att klienten får bästa möjliga stöd och samtidigt ska man kontrollera klienten. Detta menar Lipsky är kontrasten i socialtjänstens arbete; att vara öppen, tillmötesgående och se till klientens behov samtidigt som man kontrollerar och distanserar sig gentemot densamma. Han nämner särskilt socialsekreterare som handläggare barnärenden och menar att det är de ultimata gräsrotsbyråkraterna. Samtidigt som de kan bedöma att ett barn behöver omhändertas ska de också erbjuda och familjerna ifråga stöd och hjälp. Det är svåra bedömningar och beslut som kan få förödande konsekvenser för barn och familjer om de är felaktiga (ibid).

Johansson, Laanemets och Svensson (2008) fördjupar sig mer i handlingsutrymmet för socialarbetare som arbetar med individer och familjer och definierar begreppet såhär:

Handlingsutrymmet innebär en möjlighet att välja hur man ska agera utifrån det utrymme organisationens uppdrag sätter. Men det innebär också att ha en

professionell kunskap och hållning som inverkar på vilka handlingar som är rimliga och meningsfulla. Att ha ett handlingsutrymme innebär alltså inte bara att ha möjligheten att välja, utan också kompetensen att bedöma rimligheten i valen.(s.24).

På så vis menar de att handlingsutrymmet skapas i samspelet mellan organisationen och professionen, att det består av utrymmet mellan organisationen och socialarbetaren som yrkesperson och människa. Handlingsutrymmet är inget som är bra eller dåligt, det är någonting som är nödvändigt i socialt arbete där socialarbetaren ställs inför skiftande behov och oföresägbara händelser. Handlingsutrymmet är summan av rutiner, bedömningar, och ansvaret att fatta beslut. ”Det är alltså inte reglerna eller avsaknaden av regler som är handlingsutrymmet, det är möjligheten att agera mellan regler.” (ibid, s.25).

Författarna beskriver att socialarbetaren möter människor både på ett mellanmännskligt plan och på uppdrag av den organisation han eller hon jobbar för. I uppdraget finns ett begränsat handlingsutrymme genom de ramar som organisationen satt. Även andra faktorer påverkar handlingsutrymmet. Det kan vara faktorer knutna till organisationen såsom rutiner, professionella tolkningar och traditioner eller faktorer som ligger mer hos den enskilde socialarbetare, hos klienten eller i interaktionen dem emellan. Arbetet som socialarbetare innehåller stor frihet samtidigt som det styrs av lagar, regler, överenskommelser och traditioner. Både friheten och det ansvar man som socialarbetare har ligger i hur man hanterar det utrymme som ges. Personer med olika erfarenheter utnyttjar handlingsutrymmet på olika sätt även om det i organisationer utvecklas vissa traditioner som gör att handlingsutrymmet hanteras ganska lika (ibid).

Vidare lyfter författarna att det främsta redskapet som socialarbetare har i sitt arbete är samtalet då det är genom att tala med och lyssna på människor som socialarbetare kan ta reda på vilket stöd människor behöver. Därigenom tolkar också socialarbetaren människors situation och behov. Ur detta uppstår ett dilemma då det handlar om att utföra handlingar som förenar både hjälp och kontroll. Detta är ett dilemma i det sociala arbetets praktik som man har att förhålla sig till. Ett annat dilemma socialarbetare har att hantera är att vara både medmänniska och organisationsrepresentant. Olika handlingar värderas olika beroende på om socialarbetaren relaterar sina handlingar till ett mellanmännskligt samspel med klienten eller till organisationens uppdrag. En handling kan verka helt självklar utifrån organisationens perspektiv, men sett ur perspektivet av att agera människa till människa kan samma handling te sig mycket märklig. Likaså kan en handling som verkar helt rationell i en situation vara det motsatta i en annan situation (ibid).

Johnsson, Laanemets och Svensson (2008) lyfter ytterligare en aspekt i teorin om handlingsutrymme som handlar om diskussionen om socialt arbete som en rationell och logisk verksamhet. Den diskussionen tar sig uttryck i idéer om att rätt resultat kommer uppnås om man bara gör på rätt sätt. Men det är sällan möjligt att fullt ut följa ett visst sätt att genomföra arbetet på eftersom människor är olika, och socialt arbete är en så brokig och föränderlig verksamhet med så många olika sidor. Det är i stället viktigare att kunna förhålla sig till det sociala arbetets handlingar och möjligheter samt kunna reflektera och göra bedömningar av varje situation. Författarna påpekar också att det ofta är nödvändigt för socialarbetare att improvisera. Dessa improvisationer är inte helt intuitiva, utan grundar sig i och bygger på erfarenheter, färdigheter och kunskaper. Socialarbetare har en hel repertoar med handlingar att välja mellan i möten med olika människor och olika situationer och det viktiga är då inte att kunna utföra alla handlingar. Det är i stället att kunna ta emot intryck, reflektera och analysera vilken handling som lämpar sig bäst (ibid). Förtroendet för den enskilda yrkesutövarens

förmåga att göra bedömningar och fatta beslut menar Dellgran (2015) är handlingsutrymmets yttersta förutsättning och det är även en förutsättning för professionernas kunskap och etik.

I diskussionen ovan om att hitta ”rätt” metoder att utföra socialt arbete ryms även diskussionen om standardisering. När behoven hos klienterna är likartade och man behöver fatta snabba beslut pekar Blomberg och Dunér (2015) på att standardisering kan gynna klienterna. Ponnert och Svensson (2015) håller med om det och menar att en del klienter då kommer få bättre bedömningar och bättre insatser. Men lika självklart är det att en del klienter inte kommer passa in i mallarna. När de skriver om standardisering i socialt arbete utgår de från den typ av styrning som sker när enhetlighet, manualer och riktlinjer anges som normen för hur arbetet bäst bör göras. De skriver också om hur manualbaserat arbete ofta lyfts som att det skulle innebära bättre bedömningar, mer effektiva insatser och mer konstruktivt arbete. De håller dock inte med om det och hävdar i stället att manualer kan medföra att arbetet uppfattas som mer tungrott och byråkratiskt. Likadant lyfter de ståndpunkten att manualbaserat arbete skulle vara ett uttryck för en evidensbaserad praktik och hävdar att det är en myt. De menar att både yrkesutövare och organisationer sammankopplar evidens och manual, vilket medför att manualen blir en symbol för evidens och att man vilar sig mot den i stället för mot aktiva bedömningar och avvägning av kunskap och olika perspektiv i varje enskilt fall. I sin tur leder detta till att manualen ger form åt hur både organisationen och dess professionella tänker och gör i arbetet och standardiseringen ses som lösningen på allas problem i arbetet med människor i komplexa livssituationer. (ibid).

Dessa resonemang får avsluta teoriavsnittet. Nu när vi har fått med oss redskap att analysera med i form av bakgrundkunskap, kunskap om tidigare forskning och teoretiska perspektiv är det dags att redogöra för de olika forskningsmetodiska momenten för att på så vis få en bild av hur resultaten och själva studien kom till.

METOD & TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Min förförståelse i ämnet barnsamtal har format mitt val av forskningsfråga. Studien och min förförståelse har sedan påverkats av både tidigare forskning, teori och det empiriska materialet. Innan jag redogör för min förförståelse beskriver jag mitt val av forskningsstrategi samt mitt val av fokusgruppsintervjuer som forskningsmetod, urval och avgränsningar, den svåra processen att hitta informanter, hur intervjuerna genomfördes, hur jag analyserade mina data samt studiens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Efter förförståelsen kommer diskussioner kring etiska frågor och reflektioner kring val av metod. Min avsikt från början var inte att behöva fördjupa mig så mycket i de forskningsmetodiska momenten, men p.g.a. svårigheter med min datainsamling blev det ändå så. Nu ser jag vinsterna med det då jag lärt mig mer om forskningsfrågor än jag skulle gjort annars och dessutom fått ett växande intresse för dessa frågor.

Kvalitativ forskningsstrategi

Min studie bedrivs utifrån en fenomenologisk vetenskapsuppfattning då jag eftersträvar förståelse av fenomenet barns röst i barnsamtal utifrån socialsekreterarnas egna perspektiv och livsvärld (Brinkman & Kvale, 2014). Jag försöker vinkla de olika temana som framträder i det empiriska materialet på olika sätt för att fånga olika perspektiv på deras uppfattningar och reflektioner kring barns röst i sitt eget arbete med barnsamtal. Då jag också uppfattar att det saknas forskning på detta område kan min studie även fylla funktionen av gap-spotting (Alvesson & Sandberg, 2011).

Eftersom syftet med studien är att fånga hur socialsekreterare tänker kring barns röst i barnsamtal samt hur de gör för att få fram barns röst i dessa samtal anser jag att en kvalitativ forskningsstrategi lämpar sig bäst. Mitt intresse ligger inte i att kunna mäta ett fenomen utan i att kunna förstå. Jag vill förstå hur socialsekreterare reflekterar kring och genomför barnsamtal för att förhoppningsvis kunna få förståelse för hur de ser på hur barns röster kommer fram. Syftet med kvalitativ metod är, enligt Nylén (2005), att beskriva kvaliteter hos fenomen och målsättningen är att hitta betydelser och mening hos de fenomen som studeras. Den är tolkande och förståelseorienterad och empirin presenteras genom en närsynt beskrivning av ett fenomen, med tanken att i ”det lilla” kunna se mönster i ”det stora” (ibid).

Från början hade jag bestämt mig för en induktiv ansats och därför ville jag välja teori efter datainsamlingen. Dels för att jag ville vara så öppen och förutsättningslös som möjligt, men också för att jag på allvar inte hade någon direkt uppfattning om hur mitt fenomen skulle förstås. Efter min första fokusgruppsintervju fick jag dock större insikt och förståelse (beskriver mer om detta under dataanalysen), vilket jag inte kunde tänka bort inför min andra intervju och vilket också gjorde att jag började söka i litteraturen efter sätt att förstå mina empiriska data på. Sedan gick det också lång tid mellan intervjuerna, varpå jag ägnade mig ännu mer åt att studera litteraturen och även började analysera så smått. Därför blev det att jag växlade mellan min induktiva ansats och att tillämpa en deduktiv ansats och jag bestämde mig sedan för att använda mig av detta växlande. Först funderade jag på om jag kunde tillämpa en sorts grundad teori. Boolse (2007) beskriver grundad teori som en kombinerad induktiv-deduktiv metodstrategi där växlingen mellan induktion och deduktion utnyttjas för att genom en analytisk process bygga upp en teori. Jag kände igen mig i beskrivningen av analytisk process, men insåg strax att varken mitt syfte eller mitt resultat handlar om att bygga upp en ny teori. Det var nog

snarare så att jag hade landat i det som Larsson (2005) beskriver som en abduktiv eller kombinerad induktiv-deduktiv kvalitativ strategi. I den utgår man från empirin, men beaktar teoretiska moment och hur dessa påverkar varandra. Forskningsprocessen präglas därmed av växlingen mellan empiri och teori.

Metodval

Eftersom jag ville utforska hur socialsekreterare genomför barnsamtal och fånga socialsekreterares tankar om barns röst och hur de kan få till sig dessa så förutsättningslöst som möjligt blev fokusgrupp det självklara valet av undersökningsmetod. Brinkman och Kvale (2014) menar att syftet med fokusgruppintervjuer är att "... få fram en rik samling synpunkter på det som är i fokus för gruppen." (s.191) och målet är att få fram flera olika uppfattningar i en fråga. Därför lämpar den sig, enligt författarna, särskilt väl i "...explorativa studier på ett nytt område..." (ibid). Tursunovic (2002) talar om att det sker multipla interaktioner i en fokusgrupp och Brinkman och Kvale (2014) om att det är den livliga kollektiva interaktionen i en fokusgrupp som kan medföra att mer känslomässiga och spontana uttryck och uppfattningar kommer fram än vad som i regel sker i den individuella intervjun.

Vidare beskriver Billinger (2005) att fokusgruppen ger data som inte går att fånga på något annat sätt eftersom datan i sig uppstår i samtalet mellan deltagarna. Hon liknar det vid det vardagliga samspelet människor emellan och säger att själva grundtanken med fokusgruppmetoden är att det är i dialogen med varandra som vi kommer fram till hur vi värderar samt förstår samband och innebörd med våra handlingar, tankar och känslor. "Det vi anar får fastare kontur i samtal med andra.", säger hon och förtydligar med att andras tal är minst lika avgörande för våra yttranden som något som pågår inom oss själva (s.170). Min förhoppning var att det utifrån gruppdynamiken skulle komma fram saker om hur socialsekreterare tänker på och får fram barnets röst och att både jag och informanterna skulle nå en medvetenhet om saker vi inte tänkt på tidigare.

Fokusgruppmetoden lämpar sig också väl när forskaren vill ha fram hur deltagarna i en viss grupp resonerar kring ett visst fenomen med så liten påverkan som möjligt från forskaren (Billinger, 2005). Forskaren har en mer neutral och betraktande hållning och deltar inte aktivt utan agerar bara genom att lyssna och observera samt införa olika stimuli i diskussionen och leda diskussionen framåt vid behov. I en individuell intervju blir det så att det är i dialogen som den intervjuade och intervjuaren tillsammans skapar ett sammanhang (ibid).

Detta ville jag undvika. Jag ville kunna fånga det sammanhang som informanterna tillsammans skapade för att därigenom få fram så mycket som möjligt och även få del av material som kanske inte skulle uppkomma annars. Jag tänkte att jag i deras egna och lite mer informella diskussioner om barnsamtal skulle få närmre inblick i hur de gör och hur de ser på barns röst. Det skulle givetvis inte vara som i diskussioner vid fikabordet, men lite åt det hållet, d.v.s. att de sinsemellan skulle dela med sig lite mer avslappnat och frikostigare än vid exempelvis enskilda intervjuer. Jag ville också i möjligaste mån undvika att påverka sammanhanget med min förförståelse. Dels beroende på att jag har samma typ av arbete som mina informanter, men främst för att jag själv präglas mycket av mina erfarenheter, kunskaper och tankar om barnsamtal. Jag tänkte att det skulle bli lättare att vara objektiv och betraktande om jag hade fokusgruppsintervjuer där jag som forskare håller mig lite mer i bakgrunden. Mer om detta under avsnittet om förförståelse.

Litteratursökning

För att ringa in forsknings- och kunskapsläget sökte jag i olika databaser. Jag använde följande sökord i olika kombinationer: 'child interview', 'social services', 'social welfare', 'welfare services', 'social work', 'social workers', 'child protection', 'child support', 'child participation', 'child neglect' och 'child abuse'. Dessa kombinationer gav dock inga sökresultat på artiklar om barnintervjuer eller barnsamtal. När jag sedan kombinerade sökorden 'child', 'interview' och 'investigation' fick jag ganska många resultat på databaserna *Handbook of Child Psychology and Developmental Science* och *Social Services Abstracts*. De flesta av dessa artiklar handlade om områden som skola, sjukvård, barns delaktighet, barns diagnoser, vittnespsykologi, barn utsatta för brott och brottsutredningar. Jag lyckades inte hitta någon artikel där som direkt berörde socialtjänstens utredande samtal med barn, men ändå mycket om forskning kring samtal med barn. Några av artiklarna på min referenslista kom inte från denna sökning, de hade jag sedan innan. Jag sökte också i LIBRIS och bibliotekets artikelsök samt bland avhandlingar och litteratur inom ämnet socialt arbete. Jag sökte också i andra författares referenslistor.

Urval och avgränsningar

Jag har valt att fokusera på barnsamtal inom socialtjänstens handläggning av barnavårdsärenden, vilket innefattar barnsamtal i förhandsbedömning, utredning och uppföljning. De typerna av samtal är utredande på så vis att dess syfte är att ta reda på saker om barnet och barnets upplevelser. Utifrån syftet med min studie är det utredande samtal som är relevant och för att tydliggöra det ville jag avgränsa kontexten mot andra typer av samtal, som exempelvis behandlande samtal. Jag vill också tydliggöra här att jag på flera ställen även behandlar hela barnavårdsprocessen. Dels för att barnsamtal är en viktig del av den helheten och det går inte alltid att hålla isär dem. Men främst för att mina informanter återkommande talar om hela processen och inte skiljer ut barnsamtal från den.

Min ambition var att ha tre till fyra fokusgruppsintervjuer med minst tre socialsekreterare i varje grupp. Jag ville att det skulle vara socialsekreterare som arbetar som barnhandläggare på socialtjänsten med erfarenhet från barnsamtal i förhandsbedömning, utredning och/eller uppföljning. Det sistnämnda lyckades jag med, dock inte med antalet fokusgrupper. Det visade sig mycket svårare att få deltagare till fokusgrupper än jag trodde och planerade för. Jag gjorde en pilotgrupp först, som jag bara hade tänkt ha som en test och referens, men fick sedan använda mig av den eftersom jag inte fick ihop mer än en grupp till. Det gick lång tid mellan den första och den andra fokusgruppen, vilket gjorde något med både mig och hela uppsatsarbetet. Ytterligare två fokusgrupper var planerade, men p.g.a. förhinder fick det i stället bli två parintervjuer.

Att hitta informanter

För att få deltagare till mina fokusgrupper tog jag först hjälp av kursansvarig vid Institutionen för socialt arbete då hon hade en samverkanskontakt med alla verksamhetsutvecklare i Göteborgs stad och erbjöd sig att ta upp frågan med dem, vilket inte gav något. Jag vände mig då på egen hand till alla stadsdelarna i Göteborg och alla kranskommuner, sammanlagt sjutton stycken, vilket inte heller ledde någonvart. Flera ville delta, men hade ingen möjlighet p.g.a. brist på handläggare och tuff arbetsbelastning. Jag fortsatte mitt letande och använde mig av en egen kontakt i en annan stad, men fick ingen positiv respons där heller. Jag försökte med ytterligare fyra kommuner. I en av dem fick jag respons från en socialsekreterare som sa att de var tre personer som gärna ville vara med i min studie. När jag kom dit hade en av dem blivit

sjuk. De två som var där ville genomföra intervjun gemensamt och därför hade jag en parintervju med dem. Efter detta övervägde jag starkt att byta metod, men eftersom det då var nära inpå sommaren utgick jag ifrån att det skulle vara svårt att få till något annat. Jag samlade kraft under sommaren och kände att jag inte ville ge upp på fokusgrupp som metod och vände mig till ytterligare tre kommuner. I en av dessa kunde hela den grupp som arbetade med barn och ungdomar delta.

Så i oktober 2015 genomförde jag den fokusgruppsintervjun. Innan dess, i februari 2015, hade jag också gjort en pilotstudie, främst för att pröva själva metoden då jag aldrig innan hade gjort fokusgruppsintervjuer, men också för att pröva min intervjuguide. Jag gjorde den pilotstudien med en grupp som kände till mig lite grann. Jag tänkte då att det inte gjorde något för jag skulle ändå inte använda mig av den, och jag utgick från att jag skulle ha flera grupper sedan. Utifrån min upplevelse att barnsamtal väcker både intresse och engagemang trodde jag det skulle vara relativt lätt att få tag på deltagare. Dessvärre visade det sig nästan omöjligt att få till fler.

I samråd med min dåvarande handledare beslöt jag mig för att göra det bästa av det material jag hade från fokusgrupperna och parintervjun och nu fördjupa mig mer i andra delar av uppsatsarbetet och börja titta mer aktivt på hur jag skulle kunna analysera mina data. I februari 2016 bytte jag handledare. I takt med att vi började jobba tillsammans diskuterade vi också tyngden i mitt material och hur det vore önskvärt med mer datainsamling. Det ideala hade varit att få göra några observationer av socialsekreterares samtal med barn och efter det kunna följa upp med några klagörande frågor. Under våren hörde jag av mig till de jag hade haft parintervjun och andra fokusgruppen med (den första gruppen avstod jag ifrån med tanke på att vi kände till varandra). Ingen hade möjlighet att ta emot mig för observationer. Jag vände mig då till ytterligare några kommuner och frågade om antingen en fokusgruppsintervju eller några individuella intervjuer. En av dessa kommuner var intresserade av att delta i fokusgrupp. Det visade sig sedan bara bli två deltagare och de ville inte intervjuas individuellt så jag hade en parintervju med dem. Detta var i oktober 2016.

Med tanke på alla försök som gjorts och på att jag nu var inne på min femte termin i uppsatsarbetet satte jag här punkt i letandet efter informanter. När jag tittade närmre på mina fyra intervjuer såg jag att jag ändå skulle kunna göra något med mitt material. Men man kan verkligen fundera över hur det kommer sig att av så många kommuner var det så få socialsekreterare som hade möjlighet att delta. Av egen erfarenhet vet jag att tidsbrist alltid är en svårighet i denna bransch, jag har själv de senaste åren oftast tackat nej till inbjudningar att delta i studier, men gör inte det längre. Just i socialtjänstens barn-, ungdoms- och familjegrupper har det under flera år varit mer eller mindre krisläge, framför allt p.g.a. personalbrist och hög personalomsättning. Lägg därtill den stora inströmning av ensamkommande flyktingbarn under 2015 och början av 2016 så är det inte svårt att förstå att det inte fanns utrymme, men det är likväl beklagligt och anmärkningsvärt.

Så här blev det

Det Billinger (2005) uttalar om fördelarna med fokusgruppsdiskussioner och som var grunden för mitt metodval tycker jag till stor del uppnåddes även i mina parintervjuer. I den ena parintervjun blev det till och med mycket diskussion mellan de båda deltagarna. Nästan på samma sätt som i fokusgrupperna uppstod alltså datan i samtalet. I den andra parintervjun var det mindre diskussioner dem emellan, men inte heller så att det bara var fråga-svar och att de bara vände sig till mig.

Billinger (2005) resonerar också kring naturliga grupper och menar att det är bra om deltagarna i en fokusgrupp känner varandra, att de har någon form av gemensamt projekt och historia ihop samt är så homogena som möjligt. Detta för att man vill att deltagarna ska prata mycket. Både mina två grupper och paren jobbade tillsammans i existerande arbetsgrupper så de kände varandra. I en av grupperna kände de dessutom till mig. De båda fokusgrupperna bestod av enbart kvinnliga socialsekreterare, fyra i ena gruppen och fem i den andra. I det ena paret var det en kvinnlig och en manlig socialsekreterare och i det andra paret var båda kvinnor. Denna sammansättning kan sägas spegla en vanlig könsfördelning inom socialtjänsten. Alla hade erfarenhet av barnsamtal i förhandsbedömning, utredning och uppföljning. Båda fokusgrupperna hade varsin deltagare som var relativt unga och nya i yrket, medan övriga deltagare hade betydligt mer erfarenhet. Det ena paret hade ungefär tre till fem års erfarenhet och det andra runt tio till tolv år. Båda fokusgrupperna var verksamma i relativt små kommuner, den ena i en lite större kommun än den andra. Båda paren var verksamma i större kommuner.

Genomförandet av intervjuerna

Alla intervjupersonerna fick skriftlig information innan intervjuerna genomfördes. Där fick de en kort information om studiens syfte, att intervjun spelas in, praktiska frågor kring själva intervjutillfällena samt information om att det är frivilligt att delta och att de när som helst kunde bryta utan att behöva ge någon förklaring.

Vid alla fyra intervjutillfällena försökte jag skapa en lugn och tillåtande stämning då jag eftersträvade att deltagarna skulle känna att de kunde öppna sig och dela med sig utan prestige och krav. Jag inledde intervjuerna med en kort presentation av mig själv, en kort beskrivning om studien och påtalade igen att deltagandet var frivilligt och att det spelades in. Jag informerade också om att jag ville att de skulle dela med sig av sina tankar och erfarenheter och att det inte finns något rätt eller fel, ingen i rummet är expert, alla har bara olika erfarenheter med sig. Jag var noga under intervjuerna med att ha en neutral hållning, att inte blotta något av mina erfarenheter, reaktioner eller åsikter. Jag ställde öppna inbjudande frågor när det behövdes. Allt för att ingen skulle bli osäker, känna sig ifrågasatt eller att de skulle hamna i att behöva visa sig kompetenta och duktiga.

Den ena fokusgruppsintervjun pågick i ca en timme och femton minuter och den andra i ungefär en och en halv timme. Den ena parintervjun höll på i ca femtio minuter och den andra i ungefär en timme. Alla spelades in. Jag hade en intervjuguide som bara jag hade tillgång till, dels för att jag själv skulle ha ett manus att hålla mig i, men också för att vara säker på att inte missa några av de viktigaste frågeställningarna. Jag valde ett mellanläge mellan strukturerad och ostrukturerad metod, vilket är att föredra enligt Billinger (2005). Detta innebar att deltagarna diskuterade med varandra och förde in nya ämnen i samtalet, jag följde med dem och gick in och styrde med frågeställningar vid några tillfällen för att antingen föra dem tillbaka till ämnet, för att be dem förtydliga vad de menade eller för att se till att få med andra viktiga frågor för studien. Jag följde intervjuguiden i stora drag, men tog inte med alla frågor och ändrade på några. För att inte missa processen i grupperna och paren förde jag endast enstaka stödanteckningar under tiden. Direkt efter varje intervju skrev jag lite snabbt ner mina observationer och intryck med några stödord.

Då alla informanterna visade stort engagemang och intresse för ämnet barnsamtal vädrades många åsikter och synpunkter. De reflekterade tillsammans och resonerade sig i olika grad gemensamt framåt i diskussionerna. De kunde beskriva både sådant de lyckats bra med och sådant som inte hade gått lika bra, de hänvisade till olika fallbeskrivningar och verkade tycka det var värdefullt att få lite tips och idéer från varandra. Det hade varit intressant om de hade

haft olika uppfattningar i något och vad som hade kommit ur den diskussionen i så fall. De kunde ha olika utgångspunkter i sina resonemang, men de lyssnade in varandra och gav uttryck för att tycka samma saker. En intervjuperson kunde ge uttryck för en sak och en annan höll med och la till något varpå någon höll med om det och la till ytterligare en aspekt på samma sak och så vidare. På så vis lades det ena till det andra hela tiden och de täckte tillsammans upp många aspekter av ämnet.

Vid båda fokusgruppsintervjuerna och den första parintervjun började jag med den stora frågan ”Hur upplever ni barnsamtal?”. Min tanke med det var att jag ville se vad som kom fram i en så vid fråga, vad informanterna spontant kom att tänka på då. Vid det andra intervjutillfället (d.v.s. vid första parintervjun) insåg jag att den var för vid att inleda med, men eftersom jag då trodde att det var viktigt att hålla intervjuerna så lika varandra som möjligt för att bättre kunna jämföra och analysera data, ändrade jag inte på det vid tredje intervjun. Först senare lärde jag mig att detta inte var nödvändigt så vid det sista intervjutillfället inledde jag i stället med frågor om vad begreppet barns röst betyder för dem.

Hur som helst flöt samtalen på efter min inledande fråga och flera av mina andra frågor behandlades helt naturligt utan att jag behövde ställa dem. I fokusgrupperna ledde de sig själva framåt, hakade på varandra och kom fram till saker tillsammans. Flera av mina frågor kunde jag bocka av utan att behöva ställa dem. I båda parintervjuerna behövdes det mer samtalsledning från mig. Deras samtal löpte ganska fritt under varje fråga, men det förde inte vidare till nya frågeområden på samma sätt som i fokusgrupperna, framför allt inte i den ena av dem. Däremot behövdes det inte lika mycket styrning från mig i parintervjuerna. Eftersom deras samtal inte löpte på lika fritt behövde jag inte föra tillbaka dem till ämnet någon gång. I fokusgrupperna gjorde jag det vid några tillfällen, bl.a. när de hamnade i mer långtgående diskussioner kring barn med föräldrar i vårdnads- och separationskonflikter, ett ämne som engagerade mycket.

I fokusgruppsintervjuerna fick jag ställa frågan om hur de får fram barns röst på flera sätt då de först berättade om hur de skapar relation med barnet samt hur de ger information till barnet. Sedan resonerade de kring hur barnen är påverkade av bl.a. föräldrarna så man vet inte om det är deras egen röst. Men de kom inte till någon vidare diskussion kring begreppet barnets röst så som i barnets egen berättelse. I parintervjuerna nådde jag fram lite bättre i denna fråga då de resonerade mer kring hur de kunde göra för att få fram barnets berättelse. Det är svårt att säga vad detta berodde på, men kanske på att fokusgrupperna hade mer egna diskussioner utan min inblandning och då kanske var mer mottagliga för bidrag från varandra än från mig och svårare för att byta spår i sin egen diskussion.

Tursunovic (2002) påpekar vikten av att balansera mellan en formell och informell ton och kunna använda lite humor. För formell ton kan strypa flödet i diskussionerna och för informell kan göra så att sammanhanget inte uppfattas som viktigt. Jag upplever att jag lyckades med denna balans. Det blev en öppen och bekväm stämning vid alla intervjuerna. Deltagarna kunde dela med sig av både erfarenheter, tankar, roligheter och allvar. Det var dock lite svårare i den ena parintervjun. Där var det en annan personkemi med en av deltagarna. Jag upplever att jag hade svårt att hitta ett sätt att vara på för att få gensvar och respons och därmed blev det inte lika avslappnat samspel oss emellan. Med den andra deltagaren var det mer avslappnat i samspelet och det var ändå bra stämning mellan oss tre.

I alla intervjuerna var jag noga med att inte delge mina erfarenheter och egna synpunkter och jag gjorde vad jag kunde för att ha ett neutralt förhållningssätt. Men det sken säkert igenom vid något tillfälle när igenkänningsfaktorn i det intervjupersonerna talade om var hög. Jag

avslutade alla intervjuer med att fråga vad de hade fått med sig från intervjun och om det var något mer de hade att tillägga, vilket visade sig ge dem tillfälle att komma med sådant som inte kommit fram innan eller ytterligare poängtera något av vad de sagt igen.

Bearbetning och analys av data

Varje intervju transkriberades inom en vecka efter genomförandet. Jag transkriberade så gott som helt ordagrant, men utelämnade utfyllnadsord och -ljud, suckar och pauser. Jag gjorde också vissa justeringar i utskriften för att underlätta läsbarheten. I analysprocessen har jag pendlat mellan att betrakta materialet utifrån informanternas beskrivningar och utifrån teoretiska utgångspunkter och tidigare forskningsresultat. Jag har bearbetat och analyserat mina data utifrån det Brinkman & Kvale (2014) beskriver som meningskoncentrering. Det är en form av kategorisering baserad på utskrivna intervjuer där man i olika steg sorterar, tematiserar och ställer frågor till materialet för att komma till essensen av vad intervjupersonerna vill säga. En fenomenologiskt baserad meningskoncentrering behöver innehålla rika och nyanserade beskrivningar av de undersökta fenomenen. I detta dras sedan intervjupersonernas yttranden samman och det som återges är det som uppfattas vara de centrala budskapen (ibid). Detta innebär att jag förkortat materialet till kortare citat för att få med det viktigaste och för att göra resultatet mer läsbart. När jag tagit bort delar av en mening har jag markerat citaten med tre punkter (...).

Analysen har skett fortlöpande då jag redan under transkriberingen började fundera kring teman och kategorier och även förde lite anteckningar vid sidan om. Efter varje transkribering läste jag igenom intervjuerna för att få en känsla för helheten och för vad som var viktigt för intervjupersonerna. Jag strök under och markerade avsnitt som på olika sätt verkade relevanta. När jag hade utskrifter från de två fokusgrupperna jämförde jag dem, tittade på vad som stack ut och vad som var likt. Det mesta var likt och gemensamma teman rörde sig om barns behov av information, barns lojalitet, socialsekreterarnas lojalitet, samtalsmetodik, barns röst, m.m. Jag plockade också ut nyckelord och -begrepp och räknade antalet gånger de förekom för att ytterligare fånga innehållet. På så vis upptäckte jag t.ex. att en av grupperna talade mer om barns röst än jag hade uppfattat innan. Jag tyckte först de nästan enbart talade om att ge barn information, inte om att få information från dem. När jag sedan räknade förekomsten av begreppet barns röst fick jag en annan syn.

Sedan vävde jag in data från parintervjuerna i mitt sorterande och bearbetande. Eftersom den sista parintervjun tillkom så sent i uppsatsarbetet hade jag redan fått fatt i flera teoretiska perspektiv att analysera mina data utifrån. Det var först efter den, när jag hade satt punkt för datainsamlandet, som jag kunde på ett mer genomgripande och djupgående sätt granska allt mitt material både utifrån informanternas beskrivningar, tidigare forskning och med olika teoretiska glasögon.

Det går förstås att studera och analysera mina data utifrån flera olika teorier och perspektiv. Från början har jag haft den nya barndomssociologin och de perspektiven i mina tankar då jag hade en idé om att synen på barn och barns delaktighet borde inverka på hur socialsekreterare gör för att få fram barns röst i barnsamtal. Sedan vid den första fokusgruppsintervjun kom jag till insikten att barnsamtal för intervjupersonerna var ett mycket vidare begrepp för dem än samtal och dialog med ett barn. Det innefattade till större delen information till barnet samt stöd i att göra situationen begriplig. Därav började jag leta efter teorier som kunde hjälpa mig förstå det. Jag funderade bl.a. på systemteori och teorier om relationsbaserat socialt arbete, men fann att det lätt drog iväg och kom för långt ifrån barns röst i utredande samtal. Mot slutet av datainsamlingen kom insikten om att barns röst för intervjupersonerna behöver inte komma

från barnet utan kan vara olika andra uppgifter om barnet. Detta påverkade också mitt val av teorier då jag började fundera på vilka strategier socialsekreterare använder sig av i sina bedömningar och hamnade då i teorier om handlingsutrymme. Även teorier om makt hade varit intressant i kombination med de barndomssociologiska perspektiv jag använder mig av, men där fick tid och utrymme begränsa mig.

Hur jag kom fram till de teman jag hittade i intervjupersonernas beskrivningar kräver också sin förklaring. Jag tyckte som jag tidigare nämnt att jag fann många gemensamma ämnen och teman, men jag kunde inte riktigt ringa in dem. Jag vände och vred utifrån olika perspektiv och plockade ut olika citat. Det var när jag tittade på materialet utifrån det teoretiska begreppet omsorgs- respektive delaktighetsperspektiv och hur de kan förenas i ett dubbelt seende som temana klarnade för mig. Jag kände igen den där dubbelheten från hur mina informanter diskuterade. Det de beskrev var en dubbelhet, ett ständigt balanserande mellan två olika och ofta motsatta förhållningssätt och hållningar inom varje tema, en sorts dikotomier. Det som intervjupersonernas utsagor förmedlade var att oavsett metod och tillvägagångssätt i barnsamtal hamnar socialsekreterare i denna balansgång mellan olika ytterligheter eller dikotomier, en del mer absoluta och en del mer diffusa. Jag såg följande teman utkristallisera sig: *Ge och få information; Omsorgs- och delaktighetsperspektiv; Barns perspektiv och barnens perspektiv; Medmänniska och organisationsrepresentant* samt *Metod och känsla*. Jag såg också hur dessa teman skulle vara till hjälp i att besvara studiens frågeställningar.

Validitet

Jag har strävat efter att vara så transparent som möjligt genom att visa hur jag gått tillväga samt hur jag har resonerat kring mina metodval, materialbearbetning och analys samt genom att underbygga mina tolkningar med citat från det empiriska materialet.

Brinkman och Kvale (2014) beskriver validitetsbegreppet som kontrollen av i vilken utsträckning vi forskar om det vi har haft för avsikt att forska om. Det vill säga: är empirin giltig och sann? De lyfter också vikten av att valideringen sker under hela forskningsprocessen eftersom analysen tar sin början redan i frågeställningarna. På så vis är valideringen ingen slutlig produktkontroll utan något som sker genom hela forskningsprocessen, en kontinuerligt pågående kontroll av forskningsresultatets trovärdighet, rimlighet och tillförlitlighet. Under fokusgruppintervjuerna och bearbetningen av dem återvände jag till forskningsfrågorna vid behov, många gånger för att hålla mig på den utstakade banan. Under intervjuerna lyckades jag ändå inte hålla diskussionen till att röra barnsamtalen i sig då informanterna hela tiden talade om barnvårdsprocessen. Eftersom det var fokusgruppsmetoden jag använde lät jag dem styra, även att jag gjorde vissa försök att styra. Jag ville också undvika kontrollerande inslag i mina intervjuer och ställde därför inga kontrollerande frågor. Däremot gjorde jag flera korta sammanfattningar samt ställde flera följdfrågor. Mot slutet av bearbetningen återgick jag också till forskningsfrågorna för kolla så citaten inte var lösryckta från sitt sammanhang.

Reliabilitet

Reliabilitet handlar om huruvida vi kan lita på resultatet av forskningen. Enligt Brinkman och Kvale (2014) är intervjukvaliteten viktig för analysen. Vi bör ställa frågor på olika sätt för att säkerställa reliabiliteten. Det är svårt i en fokusgrupp eftersom man där inte vill ställa för många frågor. Däremot ställs flera öppna frågor för att få mycket information, vilket ökar reliabiliteten. Vid liknande studier går det säkert att komma fram till liknande resultat, samtidigt som det i denna form av studie inte är möjligt för olika forskare att komma fram till samma sak vid olika tillfällen. Detta är inte heller eftersträfvansvärt i kvalitativ forskning:

”Även om det är önskvärt att öka intervjuresultatens reliabilitet för att motverka godtycklig subjektivitet, kan en för stark tonvikt på reliabiliteten dock motverka kreativitet och variationsrikedom.” (ibid, s.296).

Generaliserbarhet

Resultaten från denna typ av studie är svåra att generalisera. Även om jag kan finna likheter med andra socialsekreterare i barn- och familjegrupper går det inte att dra några konkreta slutsatser av detta. Det jag kommer fram till kan sägas stå för de personer jag intervjuade och ska ses i sin kontext, hur intervjusituationen var för deltagarna vid just det tillfället. Materialet är svårt att omsätta till en annan kontext, då källorna berättar unika historier, men samtidigt går det att se vissa mönster och liknelser, vilket framkommer när resultaten diskuteras längre fram. Dessa mönster handlar framför allt om dubbelheten som de intervjuade socialsekreterarna har att förhålla sig till, vilket åtminstone är användbart.

Min förförståelse

Då jag arbetar som barnhandläggare inom socialtjänsten konfronteras jag i min vardag med barnsamtalsfrågor så gott som dagligen. Således har jag egen kunskap och erfarenhet om vilka svårigheter jag själv upplever och ser i detta och även en uppfattning om mina kollegors upplevelser. Innan jag började som barnhandläggare har jag haft samtal med barn inom skolan, inom familjerätten och inom polisen. När jag arbetade som utredare av brott mot barn inom polisen gick jag flera utbildningar baserade på NICHD-protokollet och tränade på hur man skulle intervju barn på bästa sätt både för barnets skull men också för utredningens. Fokus var på att utifrån det enskilda barnets förutsättningar få fram barnens egna uppgifter med så mycket detaljer som möjligt och man använde sig av olika sätt för att hjälpa barnen att berätta fritt med egna ord om sig själva, sin situation och vad de varit med om. När jag efter det började som barnhandläggare i socialtjänsten slogs jag av att man hade andra syften med barnsamtal, man verkade inte ha fokus på förutsättningarna för barn att kunna lämna sin egen berättelse och jag upplevde inte att man diskuterade barnsamtal på det sättet heller. Där talade man mer om att informera barn, barns medverkan och delaktighet i stort, barns rätt att komma till tals och rätt att göra sin röst hörd samt om barns trygghet i kontakten med utredaren. Flera gånger har jag också upplevt att socialtjänstens barnsamtal (både mina egna och andras) inte är något samtal mellan två parter utan i stället information från utredaren till barnet. Även om det upplevts som ett bra barnsamtal där socialsekreteraren lyckats skapa ett tryggt klimat och gett barnet information som hjälpt barnet att begripa sammanhanget, har barnet knappt kommit till tals ibland och ofta har uppgifterna från barnet kommit som svar på direkta eller ledande frågor eller påståenden från utredaren. Dessa olika upplevelser och erfarenheter gjorde mig förbryllad. Jag kunde förstå att de olika typerna av utredningssamtal självfallet har olika utgångspunkter och förutsättningar, men jag förstod inte varför man inte har lika mycket fokus på barns egna berättelser och inte heller varför det inte verkade finnas någon diskussion om detta inom socialtjänsten. Ur dessa upplevelser, funderingar och till viss del frustration och förvirring kom så idén till denna uppsats.

Jag är knappast den förste som arbetar i den verksamhet som jag studerar. Nordenfors (2013) diskuterar hur det är för forskare att ha både ett innanför- och ett utanförperspektiv. När man kan verksamheten ifråga behöver man inte sätta sig in i den och man kan ställa mer initierade frågor och kanske leda diskussionen ett steg längre än vad en forskare utan ett innanförperspektiv kan. Billinger (2005) resonerar också kring fördelarna med att dela informanternas vardag och vara väl förtrogen med språket och kulturen. Båda författarna lyfter

dock att en nackdel kan vara att man förutsätter att man förstår beskrivningarna utifrån egna erfarenheter och då kanske möter upp lite väl fort i stället för att utforska mer.

Under själva intervjuerna var det nästan lättast att förhålla mig neutral till min förförståelse. Själva valet av fokusgrupp som metod hjälpte mig då rollen som moderator innebär en distanserad, betraktande hållning gentemot gruppen. Även i parintervjuerna kunde jag inta samma hållning. I den gruppen som kände till mig ansträngde jag mig ännu mer för att vara neutral. De kände ju också till en del av min förförståelse och jag ville att den skulle påverka så lite som möjligt. Jag uppfattade inte att det fick så stor påverkan då deltagarna var mest upptagna av varandra och av samtalet dem emellan. De ägnade inte mig så stor uppmärksamhet. I alla grupperna försökte jag vara skärpt så jag inte skulle missa att ställa följdfrågor när de gav beskrivningar och kommentarer om sådant jag är väl förtrogen med. Ett exempel är när barns lojalitet diskuterades och jag fick anstränga mig lite för att fråga hur de menade när jag tyckte att jag så väl förstod. Vid transkriberingen av alla intervjuerna såg jag dock att jag missat ett flertal tillfällen att ställa följdfrågor, vilket jag kanske hade gjort även om jag bara hade haft ett utanförperspektiv.

Det var en större utmaning att förhålla mig neutral till min förförståelse i det övriga uppsatsarbetet och framför allt då till min erfarenhet av barnsamtal. Eftersom frågan om barns röst i olika typer av barnsamtal under flera år väckt ett känslomässigt engagemang i mig hade jag hela tiden risken att jag sökte bekräftelse på den uppfattning jag bar med mig att förhålla mig till. ”Vi förstår alltid med utgångspunkt i det vi redan har förstått så att vi också försöker anpassa ny kunskap till våra redan etablerade uppfattningar.” (Karlsén, 2012, s.15). Jag ville ju inte att min studie skulle vara hypotesprövande, om möjligt ville jag att den skulle vara hypotesgenererande. På olika sätt försökte jag distansera mig från ämnet för att kunna närma mig det utifrån olika vinklar och perspektiv. Här hade jag god hjälp av diskussioner med min handledare som flera gånger påpekat när mina egna synpunkter och värderingar dominerat. Likaså av informella diskussioner med kollegor som på olika sätt lyft goda samtal i socialtjänsten där barns röst blivit hörd. Även informella diskussioner med andra om min studie har hjälpt mig i det. Men framför allt har jag haft hjälp av litteraturen och mina informanter som gett mig olika glasögon att studera och analysera mina data med, vilket jag redan beskrivit i avsnittet om dataanalys.

Etiska överväganden

I min studie har jag varit noga med att följa de forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning som bl.a finns på www.codex.vr.se/textts/HSFR.pdf. För att uppfylla *informationskravet* har jag tydligt informerat om studiens syfte, deltagarnas roll i studien, att de spelas in, att de som personer och deras uppgifter behandlades konfidentiellt, att deltagandet var helt frivilligt och att de kunde avbryta när som helst utan någon förklaring. Innan intervjutillfällena fick de skriftlig information och precis i början av intervjuerna fick de samma information igen muntligt. *Samtyckeskravet* uppfylldes genom att de muntligen uttryckte det. Jag hade direktkontakt med alla grupperna så vad jag vet har de inte blivit tillsagda att delta. Kan hända att gruppen som kände till mig upplevde det svårt att säga nej till att delta, men det är inget jag fått information om. Jag är ändå relativt säker på att de upplevde att de deltog frivilligt. Alla grupperna uttryckte också att de tyckte det var viktigt att delta. *Konfidentialitetskravet* handlar om att säkra informanternas identitet och uppgifter så de är så anonyma som möjligt. Jag informerade mina informanter om att jag själv transkriberar intervjuerna, att jag kommer avidentifiera dem i uppsatsen samt radera inspelningen. Jag kommer inte heller skriva något som kan härleda till vilken kommun de jobbar i eller till viken intervjugrupp de tillhör. Eftersom jag kommer förstöra mitt empiriska material efter godkänd

uppsats uppfylls även *nyttjandekravet*, dvs att materialet inte kommer användas till något annat. Jag kommer även skicka kopior till mina informanter så de ser att jag använt det så som avsikten var. En del av materialet (två ljudfiler med två inspelade intervjuer samt alla transkriberade intervjuer) försvann dessvärre när min dator blev stulen. Jag kan dock inte tänka mig att det finns risk att materialet sprids av andra som knappast kan förstå ens vad det är såvida de inte sätter samman alla dokument som fanns i datorn. Men även om någon skulle ha gjort så finns bara förnamn på informanterna nedskrivna och inga andra uppgifter om dem.

Att vara känd för den ena gruppen var förstås inte helt lämpligt ur etisk synpunkt. De hade dock ingen större kännedom om mig och inte jag om dem heller. Jag kan inte heller se att våra relationer och positioner då var av sådan art att deras kännedom om mig skulle hämma dem eller att de skulle tro att deras medverkan skulle få några konsekvenser. Under själva intervjun var jag mycket fokuserad på att inte låta något av mig själv skymta fram och påverka, nästan mer i den än i de andra grupperna. Fokusgruppsmetoden i sig underlättar ju ett sådant förfarande då rollen som moderator innebär att man är tillbakadragen, observerande och neutral, vilket jag även försökte vara i parintervjuerna.

Metoddiskussion

Som jag tidigare nämnt sökte jag förståelse för fenomenet barns röst i barnsamtal utifrån hur socialsekreterarna upplever och beskriver det. Därför föll det sig naturligt att välja en kvalitativ studie. Lika naturligt var valet av fokusgrupp som metod eftersom jag ville få fram en så förutsättningslös och rik samling synpunkter som möjligt med minsta möjliga påverkan från mig. Från början hade jag inte gjort ett aktivt val att jag skulle använda mig av parintervjuer i min datainsamling. Detta val kom sedan när jag stod inför faktum. Som jag tidigare redogjort för kunde jag ändå se att det gick att använda mig av det materialet och att det i flera avseenden även var jämförbart med det material jag fick fram från fokusgrupperna. Men visst hade det bästa varit om jag hade kunnat ha åtminstone en eller allra helst två fokusgrupper till. Inte bara för tydligheten i min forskningsmetod och i analysen av mina data, men också för att jag hade blivit säkrare i min roll som moderator om jag hade fått praktisera det mer. Hade jag haft någon till hade jag också kunnat både förfina och fördjupa frågorna för att förhoppningsvis få fram lite mer reflektioner kring barns röst i barnsamtal. Detta gjorde jag visserligen i den sista parintervjun, men det hade varit intressant att se vad det hade gett i en fokusgrupp.

Eftersom jag upplever att mina informanter hade svårt att mer konkret diskutera hur de gör i barnsamtal för att få del av barnens egna upplevelser hade det varit idealiskt att få komplettera fokusgrupper med observationer. Förutom möjligheten att då i praktiken få se hur de gör hade jag också kunnat fånga sådant de själva inte kunde beskriva och kanske inte var medvetna om. I observationer hade jag också kunnat förhålla mig till min förförståelse genom att inta den mer betraktande rollen som var ett av syftena med att välja fokusgrupp som metod. Hade jag haft individuella intervjuer hade jag kanske haft större möjlighet att styra in diskussionen mer på barns röst i barnsamtal och inte främst i hela processen, men det hade nog varit svårare att inta en neutral hållning.

Jag tycker jag lyckades med växlingen mellan teori och empiri som min abduktiva ansats gick ut på. Det var en process som ständigt berikades av nya insikter utifrån om det var teorin eller empirin som fick tala och det var utvecklande att verkligen få jobba fram vad mina data hade att säga. Jag är också nöjd med mitt val av metod. Det var spännande att få göra fokusgrupper och även parintervjuerna blev spännande. Till vardags är jag van att ha en betydligt mer aktiv roll och mer kontroll i olika samtalssituationer så det var både nyttigt och lärorikt att ta ett kliv bakåt och låta deltagarna producera materialet och kunskapen.

Förutom metodval funderar jag på vad jag kunde gjort annorlunda avseende urvalet med tanke på hur svårt det var att få tag på socialsekreterare som kunde delta. Eftersom det var just utredande samtal i barnavårdsärenden jag ville studera hade det inte fungerat med någon annan yrkesgrupp än barnhandläggare. Kanske hade jag fått mer respons om jag hade åkt runt och besökt olika socialkontor och gett en kort presentation av min studie på något gruppmöte eller liknande. Hade jag börjat sökandet en termin tidigare hade jag hunnit före den ökade arbetsbelastningen i och med den stora inströmningen av ensamkommande flyktingbarn, vilket jag tror hade gjort skillnad.

Men bortanför alla försök jag gjorde och hur det blev för mig finns den större frågan hur det ser ut för forskningen inom socialt arbete när socialarbetare inte har möjlighet eller lust att prioritera det. Jag vet ju själv hur jag bortprioriterade det tidigare och ändå har jag alltid haft ett intresse för forskningsfrågor. Det finns säkert många som jag och många med både mindre och större intresse och vi behöver alla tänka till på konsekvenserna. Hur blir det för vår disciplin och vårt yrkesområde om ingen har möjlighet att delta i utveckling och forskning?

RESULTAT & ANALYS

Nu har vi kommit till det avsnitt där jag kan redogöra för mina forskningsresultat. Som jag nyss beskrivit såg jag efter en tid att mina informanternas utsagor rörde sig mellan olika och ibland motsatta positioner och hållningar. De här ytterligheterna eller dikotomierna blev till olika teman, som jag kommer redogöra för under rubrikerna nedan. Intervjuresultatet presenteras sedan under varje rubrik och med hjälp av teoretiska perspektiv och till viss del även tidigare forskning kommer jag analysera resultatet. Sist i detta kapitel ger jag en kort sammanfattning av resultat och analys och kopplar det till studiens syfte och frågeställningar.

Innan jag kommer in på temana vill jag först ge en inledande och mer allmän beskrivning av vad som kom fram i intervjuerna om vad barnsamtal är och hur de rent generellt kan gå till. Alla intervjupersonerna uttryckte att barnsamtal är svårt, roligt och oförutsägbart och de upplever det som något speciellt att kunna skapa ett bra och tryggt möte med ett barn. De gav också beskrivningar om att det är spännande med barnsamtal och en utmaning, dels utifrån att de är oförutsägbara i sig, men också för att de får använda sig själva som redskap på ett mer kreativt sätt än i andra samtal:

Ibland när man har barnsamtal får man verkligen tänka sig för, slå knut på sig själv ibland, för det ska bli så bra som möjligt för barnen.

Överlag verkade inte informanterna förbereda samtalen i sig, de beskrev att det blir väldigt olika från barn till barn och tillfälle. De flesta sa att det är svårt att förbereda sig för man vet aldrig vad som väntar och hur det blir. Ett sätt att förbereda barnsamtal är genom att träffa föräldrarna och göra hembesök i familjen först. Då får barnet kanske visa sitt rum och prata lite allmänt så att barnet får en idé om vem socialsekreteraren är innan samtal sedan genomförs på kontoret. De som gjorde så tyckte det var ett bra sätt att avdramatisera det hela på och skapa lite trygghet för barnet. I övrigt verkade de vanligaste förberedelserna till stor del handla om socialsekreterarna själva och utredningen, vad de som handläggare behöver ta upp med barnet och vad de behöver prata om vid ett specifikt tillfälle. Det verkade viktigt för informanterna att bestämma sig för vad syftet är innan man går in i samtalet och då fundera ut vad både handläggare och barnet ska få ut av samtalet.

...försöker ha ett klart syfte med samtalet med så jag vet vad det här samtalet syftar till, det är väl så jag förbereder mig, att fastställa och klargöra ett syfte. Då blir det lättare för mig att sammanhangsmarkera för barnen när jag väl träffar dem. Vi träffas för att prata om detta, det gör det lättare för mig om jag vet vad syftet är.

Några gav uttryck för att de ibland kunde tänka till på vilken ålder det aktuella barnet är i för att på så vis vara lite förberedd på vad som kanske upptar just det barnet, var de befinner sig i sin kognitiva utveckling, hur de fungerar utifrån sin ålder, etc. Någon kunde också förbereda sig särskilt om de visste att barnet ifråga t.ex hade adhd eller autistiska drag. Ingen uttryckte att de förberedde olika sätt att få barnet att berätta eller olika frågetyper.

Hur går de då till väga när de har barnsamtal? På flera sätt försökte de vara barnorienterade genom att anpassa sitt språkbruk efter barnets ålder och mognad. Alla beskrev att de på olika sätt försöker anpassa sig till det aktuella barnet för att få en bra ingång och kunna skapa en allians med barnet. Med de mindre kanske man ritade och med de större åkte man kanske och åt hamburgare. Ingen av informanterna sa att de använder någon särskild metod. Några hade

gått lite olika kurser och några inte. Jag förstod det som att det vanligaste är att de har samtal utan hjälpmedel, men att de också använder sig av nalle-kort, tidslinjer, nätverkskartor, pixi-böcker, sådan-är-jag-kort, känsloteman, samtalsfigurer, sagoteman att berätta kring (tre hus eller féen och trollkarlen) och att det är ganska vanligt att barnet får rita. De kunde också använda anmälan som utgångspunkt och tala med barnen utifrån den. Intervjupersonerna resonerade både kring barn som inte kunde sluta prata och om tysta barn och hur de skulle göra för att få fram så mycket som möjligt utan att leda barnet. Några av informanterna nämnde att de försöker ställa öppna frågor för att barnen ska få prata så fritt som möjligt.

Det är väl samtalsmetodik på något sätt, att man ställer öppna frågor, formulerar frågan på ett öppet sätt utan någon slags förutfattning. Sen ibland kan det ju bli, beroende på vad man får för svar, till slut kanske man måste ställa en ledande fråga eller en ja-och-nej-fråga för att få fram någonting.

Att skapa någon form av relation med barnet är det viktigaste för alla. De talar om att man inte kan förvänta sig att barn ska vilja berätta om jobbiga saker för någon de aldrig har träffat. De flesta verkar anse att det krävs att man lyckas skapa ett bra möte och en allians med barnet för att barnet ska vilja prata med dem och förutsättningarna för att barnet ska våga öppna sig och svara på alla frågor är större om man har skapat en relation. För flera av informanterna verkar själva mötet med barnet vara viktigare än barnets berättelse.

Detta för oss vidare in på de olika temana som utkristalliserade sig när jag började analysera mina data. I praktiken är dessa tätt sammankopplade och även här hänger flera av dem ihop och går i varandra, men det finns ändå några drag som gör att de går att hålla isär och analysera var för sig. Temana kan beskrivas som en sorts dubbelt förhållningssätt eller dikotomier som socialsekreterarna har att balansera och förhålla sig till i samtal med barn. Det handlar om att både ge och få information, att låta barnen delta och att skydda dem från att delta, att se både ett barnperspektiv och barns perspektiv, att vara både medmänniska och organisationsrepresentant samt balansen mellan att agera utifrån metod och känsla.

Ge och få information

I intervjuerna beskrivs att barnsamtal egentligen är all kontakt med barnet, vare sig det är informativt eller utredande, och att det är en möjlighet att delge eller involvera barnet. Syftet med barnsamtal kan på så vis vara både att informera barnet och att inhämta barnets uppgifter. Informanterna talar mycket om att få information från barnet men ännu mer om att i barnsamtalen få möjlighet att ge barnet information. Följande citat visar tydligt hur de intervjuade socialsekreterarna kan ha helt olika ingångar i detta tema.

Informationen är ju oerhört viktig, det är det primära syftet med samtalet.

Det primära syftet är att höra barnets röst.

De som uttrycker det först nämnda ger också uttryck för att det är viktigt att barnet får berätta om sin situation, men ännu viktigare att inte barnet känner sig pressad och tvingad att berätta och det verkar inte ha någon avgörande betydelse vad barnet har att säga. Informationen till barnet är viktigast för dem. De som uttrycker den andra ståndpunkten pratar mer om vikten av att få höra hur barnet upplever sin situation och att om det absolut inte går får de nöja sig utan. För dessa informanter verkar det vara ungefär lika viktigt att kunna ge barnet information och hjälpa dem att förstå sammanhanget. Så även om det primära syftet är att höra barnets röst är det lika viktigt att ge dem information. Med dessa olika utgångspunkter verkar ändå alla intervjupersonerna vara överens om vad de vill uppnå. Jag upplever att de under diskussionerna

flyter över från sin egen utgångspunkt om vad som är viktigast till den andra utgångspunkten, som då blir lika viktig. De vill att barnen ska känna sig förstådda och bekräftade och de vill kunna förmedla begriplighet och en känsla av sammanhang hos barnen. Av det som framkommer i intervjuerna förstår jag det som att alla anser att det är genom information till barnen som handläggarna kan hjälpa barnen att göra sammanhanget begripligt. De verkar inte anse att detta kan uppnås genom att få information från barnen.

Så barnet får sin, gör sin röst hörd. Barnen får en möjlighet att se att det finns faktiskt någon som lyssnar på mig och vad jag säger.

För mig är informationen så viktig, viktigare än frågorna. Jag vill att de ska förstå varför de är där och det tycker jag kan vara svårt ibland och få dem att förstå.

Alla informanterna är oerhört måna om att förklara sammanhanget och hjälpa barnet förstå vad som händer nu och vad som kommer hända sedan. Detta kan förstås utifrån socialsekreterarens roll som handläggare för hela ärendet rörande barnet i fråga. Barnsamtalet är enbart en del i hela handläggningen och själva handläggningen i sig har som syfte att kartlägga och förstå samt åstadkomma någon form av förändring i barnets livssituation. Man verkar utgå från att man genom information kan hjälpa barnen att hitta strategier för hur de ska hantera och begripa vad som händer.

Det kan också förstås utifrån dimensionerna i teorin om känsla av sammanhang (KASAM). Som beskrivits tidigare är den väsentlig för att barn och vuxna ska klara av påfrestningar och i familjer där barnen är utsatta på olika sätt försvåras utvecklingen av KASAM. Så som Antonovsky (1987) beskriver sin teori tänker jag att det intervjupersonerna talar om är hur man som barnhandläggare hjälper barnen att sortera och bringa struktur bland alla de stimuli de får i en oförutsägbar och många gånger kaotisk tillvaro och därmed göra den mer begriplig. Det man också gör är att hjälpa barnens känsla av hanterbarhet genom att resonera kring hur man kan hjälpa barnet att reda ut situationen ifråga. Genom detta känner barnen sig sedda, viktiga och bekräftade vilket kan medföra att situationen ändå kan kännas meningsfull för barnet i fråga.

Värt att notera är också att ingen av informanterna nämner att barnens situation kan bli mer begriplig för dem genom att de själva får berätta om den. Så som Eriksson och Näsman (2011) beskriver det är det även genom att få sätta ord på sina upplevelser som barn ges möjlighet till ökad KASAM. Författarna fångar in dubbelheten i att både ge och få information från barnet i sina resonemang kring att både den dialog och den information barnet erbjuds kan göra det lättare för barnet att förstå sin situation, göra den mer förutsägbar och även meningsfull då barnet får möjlighet att påverka och känner sig viktig i samtalet. De påpekar också att i familjer där barnen är utsatta på olika sätt försvåras utvecklingen av känslan av sammanhang och att alla vuxna som möter utsatta barn behöver göra vad de kan för att inte förvärpa situationen och för att göra deras situation mer begriplig, hanterbar och meningsfull (ibid). Eftersom det avgörande för hur människan klarar sig i livet är hennes känsla av sammanhang är det av stor vikt att ha samtal med barn, både enskilt och i grupper, för att barnen ska få tillfälle att sätta ord på sina tankar och känslor och reflektera över sina liv (Holmsen, 2007). För intervjupersonerna är det dock viktigast att få ge information.

Omsorg och delaktighet

I intervjuerna diskuterades det mycket kring barns delaktighet och på olika sätt var det tydligt för alla deltagarna att barn ska vara delaktiga i processen. Intervjupersonerna talar om barnen som huvudpersonerna i deras arbete och att det skulle vara märkligt om de inte alls träffade dem. De vill alla få en bild av hur det är för det specifika barnet och betonar vid flera tillfällen hur det ser så olika ut då alla barn är individer. Inte minst talar de om hur viktigt det är att barnet får information, att barnet har rätt att veta vad som händer. Intervjupersonerna uttrycker också att det är viktigt att barnen är delaktiga i samtal för att de då kan få hjälp med att sätta ord på sina upplevelser, de blir lyssnade på och tagna på allvar vilket kan hjälpa dem att bearbeta sin situation.

Tänk så många misslyckade barnsamtal man har haft som inte har gett ett jädra skit, men som har gett det...att vuxna bryr sig...att det går att få hjälp om man vill och det finns någon som lyssnar.

De talar även om vikten av att respektera barns integritet och barns vilja. I detta ger de främst exempel på när barn inte vill delta i samtal eller inte prata om vissa saker och talar om vikten av att respektera det.

Jag frågar ofta om det känns obekvämt att svara på mina frågor för jag vet att det är svårt att prata...och är det så att jag inte får någon respons så avslutar jag...Jag tycker egentligen inte om det här att man ska tvinga, att om barnet säger nej, att man måste vara jättelyhörd...

Det framkommer också många svårigheter med delaktighet. Intervjupersonerna talar mycket om hur svårt det är för barn att prata med en främmande människa på ett främmande ställe och att det kan vara svårt för dem med själva situationen, att sitta i samtal. Dels är de inte vana vid ett sådant sammanhang och dels kanske de inte heller är vana vid att berätta om sin vardagssituation. Det kan också vara svårt för barnen då de känner stark lojalitet med sina föräldrar eller andra omsorgspersoner. Genom att de berättar om sin vardagssituation avslöjar de förhållandena hemma i familjen. Denna svårighet med barns delaktighet väcker stort engagemang hos intervjupersonerna och de uttrycker bekymmer och oro för hur barn påverkas och många gånger tystas då de inte vågar säga sin mening av rädsla för vad omsorgsgivarna ska säga eller för vad som ska hända. Ännu svårare upplever de att det är om det dessutom är separerade föräldrar som är i konflikt angående vårdnads- och/eller boendefrågor. Intervjupersonerna resonerar en hel del kring svårigheterna med de bedömningarna, vilket då gäller både bedömningen att ha respektive inte ha barnsamtal när de ser att det finns en risk att det får negativa konsekvenser för barnen.

Det är inte lite vi begär av dem...det är verkligen en balansgång så att inte barnen blir ännu mer lidande av det...vi faktiskt överväger om vi inte ska prata med barnet...det finns tillfällen där det gör mer skada än nytta.

Det framgår tydligt både i citatet ovan och i diskussionerna mellan intervjupersonerna att det är en omtanke och omsorg om barnen som ligger till grund för bedömningen. Detta kan förstås utifrån de teoretiska perspektiven om omsorg respektive delaktighet eller skydds- kontra rättighetsprincipen. Informanterna ser både vikten av att barn är delaktiga och får göra sin röst hörd samtidigt som de ser behovet av att skydda dem från att delta. Det är precis detta som också Näsman (2012) fann i sin forskning, att det är just av omsorg som socialsekreterare ibland väljer att begränsa barns delaktighet eller att inte alls låta dem vara med.

Som jag ser det är det tydligt att det är omsorgsperspektivet som dominerar för intervju-personerna. De nämner t.ex ingenting om barns *rätt* till delaktighet och att om de utesluts nekas de sin rättighet att göra sin röst hörd enligt både Barnkonventionen och Socialtjänstlagen. Detta visar också på en mer objektorienterad syn, som ju är det dominerande synsättet inom omsorgsperspektivet. Där ser man på barn som föremål för vuxnas omsorg och bedömningar och i mindre grad som aktiva subjekt och kompetenta aktörer med utrymme att agera på egen hand. Ponnert (2012) hjälper oss att förstå att synen på barn som subjekt och aktör hänger tätt samman med varandra genom att subjektsperspektivet innebär att man betraktar barn som bärare av rättigheter och därigenom ses de som aktörer med rätt till inflytande och egen handlingsförmåga. Därför kan man tänka att barn inte ses som subjekt fullt ut av intervju-personerna eftersom deras aktörskap inte tas i större beaktande. Denna syn visar även tidigare forskning är den dominerande synen, även om subjektsynen blivit vanligare (Röbäck, 2012).

Diskussionerna bland informanterna omfattar inte några reflektioner kring vilka eventuella konsekvenser det kan få för barnen om de inte är delaktiga. Utifrån lite olika vinklingar men ändå, enligt min tolkning, med samma budskap resonerar både Cederborg (2015), Hultman (2013), Nordenfors (2010), Röbäck (2012), Näsman (2012) samt Erikson och Näsman (2011) kring att det kan medföra konsekvenser och att barn faktiskt kan riskera att fara illa om de inte får uttala sig. De menar att om man tror att ett barn kan riskera att fara illa av att uttala sig i processer och därför med syfte att skydda barnet överväger att inte låta det delta måste det vägas mot vad som händer om barnet inte ges möjlighet att få yttra sig. Näsman (2012) vänder på begreppen och lyfter vikten av att fundera kring hur utsatta barns möjlighet till delaktighet faktiskt kan vara en betydande del i omsorgen om dem. Detta kan också kopplas till Röbäcks (2012) forskning som visat att när man inte låter barn delta kan deras lidande och oro öka och att barn i regel mår mycket bättre om de får möjlighet att delta i de förändringar som sker.

Jag kan inte se att Socialstyrelsens riktlinjer (2004 & 2015) ger någon vägledning i att analysera konsekvenserna av att inte låta barn komma till tals. Däremot kan dessa riktlinjer hjälpa oss att förstå varför det är omsorgsperspektivet som dominerar. Där uttrycks det tydligt att man som socialsekreterare har ett konsekvensansvar och måste göra en bedömning kring vilken sits barnet hamnar i genom sitt deltagande, framför allt för att förhindra att de utsätts för repressalier i någon form. Utifrån diskussionerna i intervjuerna får man uppfattningen att det är främst detta sätt att tänka som informanterna styrs av. Genom detta uppfattar jag att tolkningen av konsekvensansvaret om barnet deltar får företräde framför konsekvensanalys av att det inte deltar och därmed också framför t.ex. bedömningen om barnets eget behov av att komma till tals. Genom detta blir det också tydligt hur det för socialsekreteraren är de vuxna som har tolkningsföreträde. Enligt Näsman (2012) är vuxnas tolkningsföreträde en central del i skyddsaspekten, där också barn ses som beroende av vuxna och därmed som *human becomings* snarare än *human beings* med kompetens nog att ha egna synpunkter och strategier i sin livssituation, som är en del i rättighetsprincipen. Ytterligare ett sätt att förstå informanternas syn är genom att relatera till Eriksson och Näsman (2011) forskning där de kom fram till olika positioner som socialsekreterare ger barn utifrån sitt sätt att bemöta dem. Den vanligaste är att socialsekreterare bemöter barn som det de kallar *beskyddade barn*. Detta innebär att barnen är delaktiga, men har ett begränsat utrymme i processen och de framställs som objekt för vuxnas omsorg snarare än som parter i målet.

Detta leder oss in på en annan dimension av delaktighetsperspektivet där följande citat speglar ytterligare en sida av intervju-personernas syn på barns röst:

Men att man också inhämtar andras, för barnets röst behöver inte alltid höras genom dem. Förskolepersonal, läkare, vedertagna saker...forskning, barnkonventionen... Jag tänker man får gå på anmälan och så får man se, så får man gå på teori och forskning och på referenser.

I intervjuerna anades denna syn och framkom i diskussionerna på olika sätt och i detta uttalande från min sista intervju blir det utan tvekan klarlagt. Tittar man på denna syn och andra uttalande om delaktighet utifrån Shiers (2001) delaktighetsmodell ser det enligt mig ut som att det i intervjuerna pendlar väldigt mycket vilka steg man når upp till. Om man, som i citatet, ser barns röst som alla uppgifter om barnet och inte i det sammanhanget har barnsamtal når man inte upp till första nivån, som handlar om att vuxna lyssnar på barn. Om man i förlängningen ser det som att man lyssnar på barn när man tar del av andras uppgifter om barnet kanske man kan säga att man nått första nivån, men man når inte i vilket fall som helst nivå två. Men om man likställer att lyssna på barn med att barn också fått göra egna uttalanden om sin egen situation kommer man upp till både första och andra nivån, som innefattar att ge barn stöd i att uttrycka sina åsikter. Tredje nivån handlar om att ta hänsyn till barnets åsikter. Jag tänker att det å ena sidan är möjligt att faktiskt inte ta någon hänsyn alls till vad barnet uttrycker i samtal om sin situation, men å andra sidan omöjligt för om man har haft samtal med barnet finns ju barnets röst ändå med och påverkar då åtminstone i någon grad. Hur mycket hänsyn som tas varierar, men har man barnsamtal når man åtminstone upp till nivå tre i någon grad. Stegen därutöver, fyra och fem, lämnar jag åt sidan då de för oss lite för långt från själva ämnet barns röst i barnsamtal.

Barnperspektiv och barns perspektiv

Ytterligare en dikotomi som jag ser att de intervjuade socialsekreterarna har att förhålla sig till är den mellan det mer generella barnperspektivet och det mer specifika barns perspektiv. Detta är inget de uttrycker direkt då de själva inte benämner dessa perspektiv i ord, men som jag ser det kommer det till uttryck i diskussionerna om vad begreppet barns röst innebär.

Informanterna uttrycker att för dem omfattar begreppet barns röst att barn är delaktiga överlag. Det behöver inte enbart vara genom barnets egen beskrivning av sin tillvaro utan det är också genom information till barnet och barnets respons på det samt genom uppgifter från andra håll. Här nämner intervjupersonerna viktiga källor som föräldrar, skolpersonal, barnpsykiatri och egna observationer. De nämner dessutom utomstående källor som teorier, forskning, beprövad erfarenhet, barnkonventionen utifrån barns rättigheter och även vedertagen kunskap, som följande citat belyser:

...också vedertagna saker som gör att det här mår barn bra av...det är ju också att inhämta barns röst. Jag tänker att inget barn mår bra av att man röker inne. Görs det då när de ligger i vaggan så är ju barnkonventionen och forskning deras röst så att säga. Det är många aspekter på det.

Ett annat citat visar på hur de resonerar när fokus ligger på barns röst som i att barn lämnar sin egen berättelse:

...engagera mig i att hitta ett sätt och prata med det här barnet, så det här barnet får sin röst hörd och det här barnet förstår situationen...

Även att informanterna inte nämner själva begreppen barnperspektiv eller barns perspektiv tänker jag att dessa teoretiska begrepp kan hjälpa oss förstå vad de har att förhålla sig till här.

Jag tolkar det som att de inte ser det som olika perspektiv. De verkar se begreppet barns röst som innehållande antingen barns egen röst eller andras röster om barnet eller både och. Det förefaller också som att de ser det som att de i vilket fall som helst får fram barnets röst. Precis som de inte reflekterat kring konsekvenserna av att barn inte är delaktiga reflekterar de inte över konsekvenserna av att inte ta del av barnets egna upplevelser.

Utgår man från att barns perspektiv handlar om att ta del av det barnen själva upplever och att barnperspektivet innebär en tolkning av barns upplevelser utifrån andras uppgifter, så som Nordenfors (2010) definierar det, blir det tydligt att informanterna utgår från ett barnperspektiv som ibland även kan innehålla barnets perspektiv, men inte alltid. Så som Andersson (2010) beskriver perspektiven innefattar ett barnperspektiv mer generell kunskap om barn och inbegriper vuxnas ansträngningar att försöka se utifrån barns intressen. Poängen är att vuxna ska anstränga sig för att handla utifrån ett barnperspektiv och samtidigt kombinera det med att väga in det enskilda barnets perspektiv i de situationer när barns bästa ska vägleda eller till och med vara avgörande för vuxnas beslut. Andersson betonar att ett generellt barnperspektiv inte alltid sammanfaller med ett enskilt barns perspektiv. Som jag tolkar informanternas utsagor verkar ett barnperspektiv vara tillräckligt för dem, de verkar inte nödvändigtvis behöva inhämta barnets perspektiv för att kunna göra en bedömning kring barnets behov.

Medmänniska och organisationsrepresentant

I intervjuerna diskuterar socialsekreterarna om olika former av lojalitet som de har att hantera i barnsamtalssammanhang. Dels är det barnens lojalitet mot sina föräldrar och/eller andra omsorgsgivare, dels socialsekreterarnas lojalitet mot barnet och mot de vuxna kring barnet, men det handlar också om socialsekreterarens lojalitet gentemot organisationen.

Informanterna uttrycker att som socialsekreterare har man ett ansvar för barnet och för konsekvenserna av vad barnet berättar och man vill inte orsaka barnet större lidande. Man vill inte svika dem om man har fått deras förtroende. Samtidigt behöver man skydda dem och stå upp för dem i vissa fall och man kan sällan undanhålla viktiga saker från föräldrar, familjehemsföräldrar, eller andra viktiga vuxna runt barnet. Ibland har barnen fått med sig instruktioner om vad de ska säga eller fått till sig att de kanske måste flytta till en annan familj om de avslöjar vissa saker om den egna familjen. Intervjupersonerna beskriver hur de kan ana eller märka att barn är styrda av påverkan från personer i dess omgivning. De försöker då ställa frågor till barnet om de vet varför de kommit dit eller om vad exempelvis mamma sagt att samtalet ska handla om och liknande frågor för att få en bild av hur påverkade barnen är och av vad. Ibland märks det väl genom att barnen formulerar sig på ett sätt som inte är typiskt vare sig för barn generellt eller för barnet ifråga. Ett sätt att hantera det på är genom följdfrågor så att barnet kan förtydliga sig och få möjlighet att använda sina egna ord. Detta är enligt intervjupersonerna en av de största svårigheterna med barnsamtal. De vill inte att barnen ska känna sig ifrågasatta, men samtidigt behöver de få en bild av hur påverkade de är. De vill inte heller att barnet ska känna sig pressat att avslöja detaljer om sin livssituation som exempelvis föräldrarna sagt att de inte får berätta om för socialtjänsten samtidigt som de behöver information för att kunna bedöma barnets behov av skydd och/eller andra insatser.

En annan svårighet de hamnar i är den lojalitet de själva hamnar i gentemot barnet i de fall barnet tror att de kan anförtro sig till socialsekreteraren utan att det kommer fram till omsorgsgivarna. Här uttrycker flera av intervjupersonerna att det är så otydligt vad de får ”hålla hemligt” och inte och de är rädda för att svika barnet. De har ju samtidigt en skyldighet att informera vårdnadshavare.

Jag tycker det är jättesvårt hur man ska göra i samtalet, dels för att de ska få förtroende för en, men samtidigt vara tillräckligt ärlig med hur hemligt det får vara...Det är svårt att förklara för ett barn som man behöver vara så tydlig emot, det är så luddig gräns vad jag får hålla hemligt och inte. Det tycker jag är jättesvårt för jag vill inte svika dem.

De flesta av intervjupersonerna beskriver på flera sätt hur de i början av samtalet gör klart för barnen vad som gäller kring detta. De informerar då barnen om att de efter samtalet kommer prata med föräldrarna (eller annan omsorgsgivare), att det de berättar kommer fram så de kan inte säga saker till socialsekreteraren som ska vara hemliga. Några av informanterna berättade om hur de ibland brukar komma överens med barnen om att de går igenom tillsammans vad föräldrarna ska få veta innan de informeras. Informationen till barnen är i vikt fall som helst oerhört viktig, så att man kan undvika att barnet känner sig lurat. Några informanter tycker detta är svårast när de har enskilda samtal med barn för då leds barnen ännu lättare in i tron att de kan anförtro sig utan att det kommer fram. Några andra tycker tvärtom att det är svårare att förhålla sig till denna lojalitetskonflikt om barnen i samtalsituationen också måste vara lojal mot någon närstående person som befinner sig i rummet.

Vad gäller lojalitet gentemot organisationen verkar inte det vara något större dilemma för intervjupersonerna. De upplever att de själva styr sina utredningar och bedömningar om barnsamtalsfrågor. Det de däremot tar upp som ett dilemma är tidsaspekten:

Det som är svårast tycker jag är när man har en förhandsbedömning och man bara har två veckor på sig och bara hinner med ett samtal. I en utredning kan vi ju följa upp med "kommer du ihåg vad vi pratade om sist? Från det samtalet, har du några frågor om det". Här är det liksom en engångsinsats, bara ett samtal och det kan ju bli mer eller mindre i luften så.

Det påtalas att det blir ett dilemma som socialsekreterare när det uppfattas som viktigare att hålla den lagstadgade tiden än hur man genomför ett barnsamtal samt vad man får till sig i det. Även i utredningar kan det finnas behov av mer tid för att hitta rätt former för samtal med ett specifikt barn eller när barnet har behov av att träffas ofta. Det blir en prioriteringsfråga och ofta lägger man in det ändå, fast det egentligen inte finns tid. Där får barnets behov styra i den mån det går. I den frågan uttrycker ingen av informanterna att de är styrda av sin organisation, inte heller i andra avseenden när det gäller barnsamtal.

Dessa lojaliteter och dilemman ser jag som ytterligare exempel på alla faktorer som socialsekreterare har att balansera och förhålla sig till och dessa spänner sig mellan att vara medmänniska och organisationsrepresentant och även mellan att utöva stöd och kontroll. Socialstyrelsen (2004) fångar upp olika dilemman i sin handbok om barnsamtal som hjälper oss att förstå att detta är en verklighet som barnhandläggare har att hantera och förhålla sig till. Där nämns det bl. a. om dilemman med barns lojalitet mot sina närmsta samt barns önskan om sekretess gentemot sina vårdnadshavare och socialsekreterarens skyldighet att informera dem. Handboken ger inga konkreta rekommendationer i hur dessa dilemman kan hanteras. Jag tolkar detta som den typ av situation som både Lipsky (2010) och Johnsson, Laanemets & Svensson (2008) hänvisar till när de argumenterar för att handlingsutrymme är en nödvändighet i det komplexa arbete som gräsrotsbyråkrater har att utföra. Det krävs flexibilitet samt förmågan att göra olika bedömningar och inta olika förhållningssätt för att kunna möta upp det unika i varje situation. För mig blir det tydligt att det är precis detta som mina informanter ger uttryck för. Men vad gäller lojaliteterna ser jag också hur Lipskys (2010) resonemang kring begreppet rollambivalens kan hjälpa oss att ytterligare förstå vad socialsekreterarna hamnar i. Han lyfter

ju fram det dubbla i att ha både en stödjande funktion samtidigt som barnhandläggaren har en kontrollerande funktion. Jag tolkar det som att det är en av svårigheterna mina informanter ger uttryck för när de t. ex. vill skapa en stödjande och tillitsfull relation med barnet för att kunna få nödvändig information för att kunna göra en bedömning kring barnets behov samtidigt som de kan hamna i bedömningen att mer kontrollerande insatser behövs för att säkerställa barnets skydd.

Ytterligare en aspekt på rollambivalensen är när handläggaren behöver förhålla sig till både klienten och ledningen, vilket mina informanter i relation till barnsamtal mest verkar erfara när det gäller den lagstadgade tidsgränsen vid förhandsbedömningar. Johnsson, Laanemets & Svensson (2008) beskriver dilemmat med att vara både medmänniska och organisationsrepresentant som socialarbetare har att hantera samt hur olika handlingar värderas olika beroende på om socialarbetaren relaterar sina handlingar till ett mellanmänniskt samspel med klienten eller till organisationens uppdrag. Tolkar man vad som framkommer i informanternas diskussioner kan det verka självklart att få till ett barnsamtal inom tidsramen för en förhandsbedömning utifrån att man som socialarbetare följer lagstadgade föreskrifter. Samtidigt kan det vara lika självklart att överskrida den tidsgränsen om ett barn behöver mer tid på sig för att kunna göra sin röst hörd. Men då kan en annan diskussion uppstå om att man inte upprätthåller rättssäkerheten för klienterna som får vänta för länge på ett beslut. Här ser man tydligt det som Johnsson, Laanemets & Svensson (2008) framhåller, att en handling som verkar helt rationell i en situation kan vara det motsatta i en annan situation.

Metod och känsla

I början av detta kapitel skildrade jag mer allmänt hur socialsekreterarna beskriver att barnsamtal går till. I denna delen behandlar jag mer hur de gör i barnsamtalen för att få fram barnets egen röst. Även här finner jag att de balanserar mellan olika hållningar i olika typer av sammanhang. I detta fall handlar det om olika bedömningar utifrån hur de bäst ska gå tillväga och hur de använder sig av sina metodkunskaper och sin känsla i det.

När jag ställde en vid fråga om detta ("Hur gör ni för att få fram barnets röst i barnsamtalen?") svarade de flesta av intervjupersonerna att det är det de gör genom att ha barnsamtal. Det var först när jag förtydligade och frågade mer specifikt och nyanserat efter strategier som de kom med exempel. Flera stycken sade att barnen ska få svara så fritt som möjligt, så de försöker att inte ställa ledande frågor och tänker på hur de formulerar sig " *...för att om barnet är osäkert är ju risken stor att de svarar det de tror att jag vill höra.* " Någon av informanterna gav lite mer konkreta exempel som att ställa frågor som börjar med ordet *hur* eller med *kan du berätta om...* för att de ska vara så öppna som möjligt och att inte ställa frågor som kan besvaras med *ja* eller *nej*. Exempel på det är: *Hur kändes det?*, *Hur har du det?* och *Kan du berätta hur det var när pappa gjorde såhär?* Om man i stället frågar barnet: *Är allt bra?* beskriver den informanten det som att " *...då dödar man ju det ganska bra.* ". Samtidigt kan man, enligt en av intervjupersonerna, ibland behöva provocera barnen lite grann genom att locka eller leda fram uppgifter, men ändå inte enligt utsago vara ledande. Intervjupersonen ger exempel som att när barnet berättat något, att då säga som respons något i stil med " *Jaha, så du menar att det var såhär...?* " eller " *oj då hade jag fått ont i magen...* ". En annan intervjuperson uttrycker en annan sida av det resonemanget, vilket följande citat belyser:

Ibland får man bita sig i tungan, att man ställde en väldigt ledande fråga som det inte kunde bli mer än ett svar på... sabbat sin chans att få det spontana svaret då...

Annars handlar diskussionerna mestadels kring att skapa trygghet, relation och allians med barnet. Det verkar vara den främsta strategin som intervjupersonerna använder sig av för att få fram barnets röst i barnsamtalen. Flera av dem uttrycker att det viktigaste är inte vad som kommer fram utan att de får till ett bra möte med barnet. Får de det kan de bygga vidare på det och kanske träffa barnet flera gånger och på så vis genom relationsskapandet skapa den trygghet som de anser behövs för att barn ska våga berätta om sin situation. I detta beskriver de att de försöker anpassa sig till barnet och att det ibland tar mycket tid att lirka och bygga en allians. För en del är det relationsskapande att de ger barnen information om vad som händer och hjälper barnen att göra sammanhanget begripligt. Någon beskriver också att de skapar relation genom att visa sig vara positiva och intresserade samt genom att visa att de också kan ta emot och härbärgera barnets berättelse.

Intervjupersonerna beskriver i övrigt inga särskilda metoder eller särskilda sätt eller frågetyper de använder sig av. Det som framträder tydligast i diskussionerna är att de mest går på känsla. Alla beskriver på olika sätt att alla barnsamtalssituationer är så olika att det är svårt att förbereda sig eller över huvud taget använda något särskilt sätt eller metod. Man måste vara både flexibel och kreativ. Alla känner av hur barnet och sammanhanget ifråga är och hittar sätt att bemöta barnet på utifrån det.

Att man ibland får...men liksom känna lite och försöka läsa av andra bitar i samtalet än de rent verbala...Det är hela tiden det här att gå på känsla...

Man försöker ju göra allt, man får väl använda ja lite fantasin, tänker jag...känna av situationen...att känna sig för hela tiden.

Ingen av de intervjuade har någon särskild utbildning, några har gått lite olika kurser där de fått med sig diverse redskap. Ingen uttrycker att de följer speciella metoder och de flesta framför visst motstånd mot det och frågar sig om de ska låta en metod styra barnsamtalen eller om de ska låta barnet styra. De plockar i stället från olika kunskaper de har med sig och de lär sig genom erfarenhet och genom att lyssna på vad andra lärt sig.

Jag tror också det här, många frågar ju efter en metod och jag tror det är svårt med metoder för det är ju individuella samtal precis som man får liksom använda sin egen fantasi och såhär och försöka bemöta och hur ska jag göra och trygga i relationen.

Likaväl som de inte upplever sig styrda av någon metod verkar intervjupersonerna inte uppleva sig styrda av några organisatoriska ramar. De är fria att göra självständiga bedömningar kring vilka strategier de vill använda för att få fram barns röst i barnsamtalen och för att på andra sätt hämta in barnets röst i utredningen. I detta uttrycker de också att de gör egna självständiga bedömningar. Likaså avgör de själva när det räcker med information för att kunna göra en bedömning om barnets behov av insats. Eftersom alla barnavårdsärenden varierar så i omfattning och komplexitet kan det både innebära att man talar med barnet flera gånger såväl som ingen gång.

Såsom intervjupersonerna beskriver detta tema bekräftas det genom riktlinjer, teorier och forskning. Deras främsta verktyg för att få fram barns röst är genom att bygga relation. Forskning ger stöd för att bemötandet kan spela en viktig roll i att få barn att våga berätta om sin situation (Bull, 2010; Katz, 2013 & Andersson, 2013). De samtalsstrategier som de intervjuade socialsekreterarna använder sig av för att få fram barns röst återfinns i riktlinjerna från Socialstyrelsen (2004). Genom de exempel som ges i intervjuerna tolkar jag det som att de rekommendationerna har stark genomslagskraft, de följs av socialsekreterarna. Samtidigt

som det också framträder tydligt hur de inte följer någon särskild metod eller modell och hur de själva anser att det är omöjligt. Detta är precis vad Lipsky (2010) identifierade på 80-talet i sin teori om gräsrotsbyråkrati där han tog fasta på att de situationer som gräsrotsbyråkrater arbetar i är så komplexa att det krävs handlingsutrymme och flexibilitet för att kunna möta det unika i varje situation. Detta, menade han, går inte att fånga i några instruktioner (ibid). Samma sak har också Johnsson, Laanemets & Svensson (2008) tagit fasta på. Dessa författare menar att det i socialt arbete är omöjligt att följa en viss metod eftersom människor är så olika och socialt arbete är en så brokig och föränderlig verksamhet. De lyfter i stället fram vikten av att kunna improvisera, reflektera och göra bedömningar av varje situation.

För mig blir det tydligt att det är precis detta som mina informanter ger uttryck för. Genom sina beskrivningar, diskussioner och exempel sätter de fingret på hur de använder sig av det handlingsutrymme som finns i socialt arbete. De visar upp sin palett med olika handlingsstrategier samt hur de läser av situationen och gör en bedömning kring vilken handling eller strategi som lämpar sig bäst. Jag tolkar det som att de även här när de ska försöka få fram barns röst tillämpar sitt professionella omdöme, d.v.s. de använder sin kreativitet, erfarenhet och kompetens för att göra bedömningar om hur de ska bemöta olika barn i olika situationer. Enligt Johnsson, Laanemets & Svensson (2008) innebär handlingsutrymmet en möjlighet att välja hur man ska agera utifrån uppdraget och att ha ett handlingsutrymme betyder också att man samtidigt har kompetensen att bedöma vilka handlingar som är rimliga och meningsfulla. Lipsky (2010) resonerar på liknande sätt kring det professionella omdömet. Han hävdar också att det finns ett ganska stort handlingsutrymme i det enskilda mötet med individen, just på grund av att gräsrotsbyråkraten (socialsekreteraren, min notering) är den ende som träffar klienten (barnet i detta fall, min notering) och därmed får ensamrätt på bedömningen.

Men då knappt någon av informanterna talar utifrån forskning och kunskap kring hur man gör för att få fram barns röst är det också här som det blir tydligt för mig att det mina informanter ger uttryck för ändå är en begränsning i handlingsutrymmet. Att de inte upplever sig begränsade tänker jag kan bero på just den där ensamrätten, som Lipsky framför, och att man väljer hur man ska agera utifrån uppdraget, som Johnsson, Laanemets & Svensson påtalar. Lipsky (2010) beskriver också att gräsrotsbyråkrater utvecklar egna strategier och rutiner för att lyckas hantera sitt arbete på en tillräckligt bra nivå för dem själva, delvis p.g.a. att de i sitt arbete saknar stöd från riktlinjer och tydliga mål. Jag tänker att man då i sin självständighet mer eller mindre omedvetet väljer att snäva in sitt uppdrag och göra om det till något som kan passa bilden man har av att göra ett jobb man själv kan vara nöjd med. Johnsson, Laanemets & Svensson (2008) påtalar också att handlingsutrymmet vanligen hanteras ganska lika inom organisationer även att personer med olika erfarenhet använder det på olika sätt. Detta skulle kunna förklara samstämmigheten som finns i intervjuerna och hur intervjupersonerna vidareutvecklar varandras beskrivningar genom att fylla på med fler exempel på strategier som sedan de andra håller med om och varför ingen bryter in med något som inte är i linje med vad de andra har sagt.

Jag avslutar detta tema med ett citat som jag tycker på ett varmt och enkelt sätt fångar de olika strategierna, bedömningarna och socialsekreterarnas balansgång och låter det runda av min redovisning av resultat och analys:

Hela tiden bedömningar...vi gör så gott vi kan. Vi gör bedömningar utifrån barnets bästa, vad vi tror är barnets bästa. Det är inte alltid, vi gör det bra ibland, men vi gör så gott vi kan med ambitionen att göra det bättre.Jag tror det sitter så pass i ryggraden att man tänker på barnets bästa. Det tycker jag vi ska vara stolta över.

Att balansera i barnsamtal

Resultat och analys kan kort sammanfattas med ovanstående rubrik och samtidigt kan jag konstatera att det är det jag också kommer fram till i min studie. Att göra barns röst hörd innebär ett flertal dilemman och svårigheter. Hur de än ser på begreppet barns röst och hur socialsekreterare än gör i barnsamtal balanserar de mellan ytterligheter och olika hållningar eller dikotomier samt olika bedömningar. I detta dubbla förhållningssätt finns inget antingen eller, inte heller något rätt eller fel. Det handlar inte om det utan det handlar om just balansgången.

Även om barn ses som subjekt genom att de görs delaktiga dominerar ändå objektsynen då intervjupersonerna inte talar om barns strategier eller egen handlingsförmåga utan fokuserar mer på att de är föremål för vuxnas omsorg. Främsta fokus för socialsekreterarna ligger på att skapa relation med barnet och att ge barnet information i barnsamtalen och hjälpa barnen att förstå situationen. Att barn ska kunna delge sin egen berättelse kommer i andra hand. Barns röst behöver inte komma från barnet självt, för socialsekreterare kan det räcka med att de har ett barnperspektiv för att kunna bedöma barns behov, de måste inte nödvändigtvis ha med barnets perspektiv. Socialsekreterarna använder sitt handlingsutrymme och professionella omdöme för att hantera den rollambivalens som uppstår i barnavårdsprocesser samt i hur de ska gå tillväga i samtalssituationerna. De väljer oftast att inte följa några särskilda metoder utan går mest på känsla.

För att tydliggöra hur resultat och analys kan kopplas till tidigare forskning ger jag här en sammanfattande bild. Röbäck (2012), Cederborg (2014), Andersson (2010), Näsman (2014) och Hultman (2013) visar i sina studier att barns egen röst inte har så stor plats i socialtjänstens arbete, vilket vi också ser i studiens resultat. Samtidigt ser vi att det finns mycket kunskap om hur man på bästa sätt ger barn möjlighet att göra sin egen röst hörd i barnsamtal. Flera studier visar att om man ställer öppna frågor och barn får berätta fritt ger barnen mer information och den information de ger är också mer korrekt. Vi såg också i Clarke-Stewarts (1997) studie att om barn intervjuas på ett suggestivt sätt anammar de lätt den vuxnes syn på en händelse fast det inte alls stämmer med vad de själva har upplevt. Vidare vet vi inte hur barns verklighet ser ut, vilka referensramar de har, vilket gör det vanskligt att ställa ledande frågor som kan besvaras med ja eller nej, vilket bl.a. Biggs och Petersons studie visar på. Barn med autism, intellektuell funktionsnedsättning eller lägre intelligens kan vara mer lätt påverkade och ha större benägenhet att vilja vara till lags genom att exempelvis ändra sina uppgifter om de får direkta frågor om samma sak flera gånger (Cederborg et al. 2009 & Bull, 2010). Kunskap från den här forskningen finns till en begränsad del med i riktlinjerna från Socialstyrelsen, men de verkar inte ha lämnat så stort avtryck i den del av svensk socialtjänst som intervjupersonerna beskriver. Större avtryck verkar den forskning ha lämnat som visar att barn berättar mer fritt om de bemöts med värme och vänlighet (Bull, 2010; Olafson, 2012 & Katz, 2015) och att relationskapande är nyckeln till barnens motivation att berätta (Katz, 2015). Denna typ av forskning verkar man ha anammat mer inom socialtjänsten, vilket märks både i riktlinjerna och i hur socialsekreterare diskuterar barnsamtal, där resonemang kring relation, allians och trygghet dominerar.

Tillbaka till frågeställningarna

När jag sammanfattar blir det tydligt att studiens frågeställningar är delvis besvarade.

För socialsekreterarna innebär begreppet barns röst barns delaktighet i hela utredningsprocessen. Det är inte kopplat direkt till barnsamtalen då barnsamtalen enbart uppfattas som en

liten del av hela processen. Begreppet verkar också innebära alla uppgifter om barnet ifråga. Dessa uppgifter kan komma från barnet själv eller från andra personer i barnets omgivning. Barns röst kan även komma från lagstiftning, forskning och vedertagen kunskap.

Socialsekreterarna ser många svårigheter och dilemman för barn att göra sin röst hörd. Förutom faktorer hos barnet, såsom blyghet, osäkerhet och motstånd, ser de påverkan från vuxna i barnets närhet som en försvårande omständighet. Men framför allt rör sig svårigheterna om de dilemman som de själva har att hantera i form av lojalitet mot barnet, barnets lojalitet gentemot sina omsorgsgivare, skyldighet att informera vårdnadshavare, skyldighet att skydda barnet från negativa konsekvenser, tidsbrist, bedömningar kring tillvägagångssätt och bemötande, rädsla för att svika barnet, m.m.

De skapar förutsättningar för barnen att göra sin egen röst hörd genom att ha barnsamtal, genom att göra barnen delaktiga i barnavårdsprocessen, genom att ge barnen information om vad som händer, men framför allt genom att skapa en relation och allians med barnet. De går mycket på känsla och läser hela tiden in och tolkar av hur varje barn behöver bli bemött. Vissa mer konkreta förutsättningar skapas genom olika förberedelser, som t.ex. att läsa på om diagnoser, tala med föräldrarna och göra hembesök, eller genom att använda olika hjälpmedel som teckningar, sagor, känslkort, m.m.

Den sista frågan om vad de gör för att så lite som möjligt påverka barnen i deras berättelse besvaras endast till viss del. Intervjupersonerna kopplar denna fråga främst till hur barn påverkas av andra i sin närhet och svarar därför med tankar om det och med hur de ställer frågor för att utröna i vilken grad barnet är påverkat av andra. De uttrycker att de har en påverkan på barnets situation, men hur de själva påverkar barnets berättelse och hur de kan undvika det får vi inget svar på.

DISKUSSION

Jag inleder denna avslutande diskussion i min uppsats med lite vidare reflektioner utifrån den första frågeställningen om hur socialsekreterare ser på begreppet barns röst. Sedan har jag lite fler funderingar utifrån några av de andra frågeställningarna och några saker i studien som förvånat mig. Jag för också en diskussion om hur socialtjänsten skulle kunna bli bättre på att fånga och tillvarata barnens röst och lyfter några frågor värda att studera vidare.

Syftet med denna uppsats har varit att försöka fånga hur socialsekreterare som utreder barn och unga tänker kring barns röst i barnsamtal och försöka förstå hur socialsekreterarna gör för att få fram barnens egen röst i utredande samtal. Eftersom barnsamtal är en del i hela processen i en barnavårdsutredning behandlas även barns röst överlag, men detta beror framför allt på att det var så det uttrycktes i intervjuerna. För informanterna handlade det om barns röst i hela processen, inte just i barnsamtalen. Mina informanter och jag lade olika betydelser i begreppet barns röst och eftersom det var fokusgruppsintervjuer fick jag låta informanterna styra och följa med i deras tankebanor. Så även om det inte blev det fokus jag hade tänkt mig fick jag ändå till största del svar på frågorna och syftet blev ändå uppnått eftersom jag fångar deras tankar utifrån deras begreppsvärld. Detta fenomen märks inte bara i denna studie utan även i riktlinjer, tidigare forskning och i det dagliga barnavårdsarbetet. När det handlar om barnsamtal inom socialtjänsten fokuserar man inte främst på hur barn erbjuds möjlighet att fritt få berätta om sin situation utan fokus ligger mer på barns delaktighet överlag, i hela utrednings- och insatsprocessen. Fokus ligger också på alla de dilemman och svårigheter som socialsekreterare i barnavården har att hantera.

Studien fångar socialsekreterarnas balansgång i barnsamtal på ett sätt som inte tydliggjorts innan. Inte bara i själva barnsamtalen utan i handläggningen av hela ärendet hamnar socialsekreteraren mellan olika hållningar och dikotomier. Inget ärende är det andra likt och det inbegriper ett stort ansvar för att det ska bli så bra som möjligt för barnet, många olika bedömningar att göra, mycket att ta hänsyn till och flera dilemman att hantera. Oavsett hur de gör för att få fram barnets röst är detta kontexten, den situation de har att hantera i alla barnavårdsärenden. Det förvånade mig lite grann att dilemmana upptog så stor plats jämfört med barnens egna röster. Jag hade förväntat mig mer fokus på barns röst och på svårigheterna att få fram barns röst i barnsamtalen snarare än på svårigheterna med alla hänsyn och bedömningar. Jag tänker att det säger något om synen på barn och barndom. Så länge vi utgår från att vuxna kan förstå vad som är bäst för barn utan att ordentligt ta reda på barnens egna åsikter om vad de far illa av och vad de behöver för stöd tar vi inte barns aktörskap på allvar fullt ut och då hamnar inte främsta fokus på deras röst utan i stället på dilemman att hantera i hela ärendet. Ett bekymmer jag ser är att så länge vi nöjer oss med ett barnperspektiv som inte inkluderar barnets perspektiv nekas barn i viss utsträckning rätten att göra sin röst hörd.

Jag hade också förväntat mig att svårigheterna skulle handla mer om själva barnsamtalet och om hur de genomför det för att ge barn möjlighet att göra sin röst hörd. Nu när jag förstår att de lägger annan innebörd i begreppen kan jag också förstå varför det inte blev så. Men det förvånar mig att den kunskap och forskning som finns inte har större genomslagskraft i praktiken och inte heller i riktlinjerna. Forskning har länge visat tydligt att det gör skillnad när den som intervjuar barnet har kunskap om hur man gör det på bästa sätt för att barnet ska kunna ge sitt perspektiv så korrekt som möjligt. Att följa en strukturerad metod och använda en öppen intervjuteknik är nog ingen patentlösning, men det är uppenbart att en sådan metod ger bättre förutsättningar för barn att få göra sin egen röst hörd. Därmed ökar också förutsättningarna för

socialtjänsten att få del av inte bara barnperspektivet utan också barnets perspektiv. Jag är inte någon förespråkare för metoder och manualer, men när det finns så mycket belegg för att det ger ökade förutsättningar tänker jag att det är angeläget att använda det på något sätt. Själv har jag erfarenhet av båda sätten att samtala med barn och måste säga att med den strukturerade och öppna tekniken har jag fått höra mycket mer om hur barn har det.

Så hur ska vi göra då för att vi inom socialtjänsten skapa bättre förutsättningar för barnen att göra sin röst hörd? En fundering jag har är hur det skulle bli med tydligare rekommendationer och riktlinjer från Socialstyrelsen. Det är ju tydligt att det har genomslagskraft, åtminstone inom barnavården. Om de kunde föra ut mer forskningsbaserad kunskap i dessa frågor och socialsekreterare fick möjlighet att öva på en öppnare intervjuteknik skulle det kunna innebära att man får del av barns röst på ett annat sätt. Av det kan det bli ringar på vattnet som kan medföra att barns röst får större plats i barnavården. Men mer riktlinjer och rekommendationer skapar också bekymmer i en tid då man inom socialtjänsten upplever att manualer och riktlinjestyrt arbete tar för mycket tid och energi från klientarbetet. Nyligen rapporterade den kommitté som regering tillsatt för att genomlys socialtjänstens situation i dagsläget, att den del av arbetstiden för en socialsekreterare inom barnavården som går till att träffa barnet är mycket liten jämfört med andra arbetsuppgifter där bl.a. dokumentation och administration upptog en stor del. Detta innebär ju också att barnhandläggare inte erbjuds så stora möjligheter att träna sig på att samtala med barn så länge arbetsförhållandena är som de är.

Jag blev också förvånad över att mina informanter inte upplevde sig styrda av organisationen, lagstiftning eller andra villkor utifrån. De uttrycker att de är fria och självständiga i sitt arbete. Jag uppfattar det som att de i allra högsta grad är styrda av krav utifrån och att deras handlingsutrymme är begränsat. Jag funderar på om det kan bero på att de, så som Lipsky m.fl. beskriver det, omformulerar sina arbetsvillkor och -insatser så att de bättre ska passa in i den självbild de har av att göra ett tillräckligt gott jobb. Om de t.ex. i en utredning inte fått möjlighet att ha samtal med barnet än men gjort alla andra nödvändiga utredningsåtgärder och tycker sig kunna göra en bedömning så kanske man inte gör några vidare ansträngningar för att få till ett barnsamtal. Man nöjer sig med att åtminstone få hälsa på barnet och informera om situationen och omformulerar det till att man av omsorg inte pressat barnet till att delta, att man ändå är klar över bedömningen och att man tagit hänsyn till barnets bästa. På så vis kan man känna sig nöjd med sitt arbete i stället för att känna sig styrd av t.ex. organisatoriska krav på att hantera en viss ärendemängd på viss tid, krav från lagstiftningen om att informera vårdnadshavare om vad barnet säger, m.m.

Samtidigt måste det ju också få vara så att man får göra sina egna bedömningar från situation till situation. I varje ärende är det så mycket att beakta och ta hänsyn till. Här kommer dilemman in igen och det blir också tydligt att studien på sätt och vis illustrerar vad socialt arbete är och att det måste få vila på det professionella omdömet hos socialarbetarna. Det är omöjligt att reglera bedömningar och beslut eftersom människorna som socialarbetarna möter lever under helt olika och ofta oförutsägbara förhållanden. Handlingsutrymmet innebär en möjlighet att välja hur man ska agera utifrån uppdraget och att ha ett handlingsutrymme betyder också att man samtidigt har kompetensen att bedöma vilka handlingar som är rimliga och meningsfulla. Jag kan se en risk att handlingsutrymmet begränsas än mer med ytterligare riktlinjer och styrning, att det blir som ett försök till standardisering som i sin tur medför en risk att socialarbetarna tappar sin förmåga till flexibilitet och improvisation som är grunden för att kunna hantera det mångfacetterade arbetet. Risken finns också att riktlinjerna i sig ses som en lösning på problemet med att göra barns röster hörda i barnavårdsutredningar, att man lutar sig emot dem i stället för mot aktiva bedömningar och avvägning av kunskap och olika

perspektiv i varje enskilt fall, det som är kärnan i socialt arbete. Jag tänker att man kanske kan motverka den effekten genom kontinuerlig övning i öppen intervjuteknik så det blir en förankrad del i den kunskap som socialsekreterarna vilar sina bedömningar på.

Det här är en viktig diskussion, men det finns inga svar. Det är som i barnsamtal och socialt arbete, ett ständigt vägande för och emot. Vidare studier kan säkert bringa mer klarhet. Det vore t.ex. intressant att få observera hur socialsekreterarna gör i sina barnsamtal och undersöka hur barn upplever det när de blir intervjuade enligt olika metoder för att ta reda på om de känner sig mer lyssnade på. Det vore också intressant att undersöka vad som krävs för att socialtjänsten ska kunna bli bättre på att tillvarata barns röst och hur man kan motivera socialarbetarna till att ta del av kunskap och forskning om barnsamtal och till att utveckla sitt arbetssätt.

REFERENSLISTA

Alvesson, M. & Sandberg, J. (2011) Generating research questions through problematization, *Academy of Management Review* 36 (2), s. 247-271.

Antonovsky, Aaron (1987) *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Andersson, Gunvor (2013) Reflektioner om dilemman i social barnavård. I *Socialvetenskaplig tidsskrift* nr 2: 2013, s. 93-107.

Andersson, Gunvor (2010) Barnens röst. Om brukarmedverkan i samhällsvård. I *Kund, brukare, klient, medborgare? Om intressen och inflytande i socialtjänsten*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap: 37-42.

Biggs, Marleen & Carol Petersen (1997) Interviewing Children About Trauma: Problems with "Specific" Questions. *Journal of Traumatic Stress*, vol. 10, No. 2, s.279-290.

Billinger, Kajsa (2005) Fokusgrupper – en datainsamlingsmetod. I Larsson, Sam, John Lilja & Katarina Mannheimer (red.): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Blomberg, Staffan & Anna Dunér (2015) Biståndshandläggarens yrkesroll och handlingsutrymme inom äldreomsorgen. I Dellgran, Peter, Staffan Höjer & Staffan Johansson (red) *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Boolsen, Merete Watt (2007) *Kvalitativa analyser. Forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerups.

Brinkman, Svend & Steinar Kvale (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Brown, Deidre & Michael Lamb (2015) Can Children Be Useful Witnesses? It depends How They Are Questioned. *Child Development Perspectives*, vol 9 nr 4, s.250-255.

Bull, Ray (2010) The investigative interviewing of children and other vulnerable witnesses: Psychological research and working/professional practice. *Legal and Criminological Psychology*, (2010), 15, 5-23.

CRC/CSWE/CO/4. *Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden adopted by the Committee at its 68th session* (12-30 January 2015).

Cederborg, Ann-Christin(2000) *Barnintervjuer – vägledning vid utredningsarbete*. Stockholm: Liber.

Cederborg, Ann-Christin (2005) *Att intervju barn – vägledning för socialsekreterare*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Cederborg, Ann-Christin & Michael Lamb (2008) Interviewing alleged victims with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, volume 52 part 1 pp 49-58.

Cederborg, Ann-Christin, Lamb, M. & La Rooy, D. (2008) Repeated Interviews with Children Who Have Intellectual Disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 2008:21, s.103-113.

Cederborg, Ann-Christin, Danielsson, H., La Rooy, D. & Lamb, M. (2009) Repetition of contaminating question types when children and youths with intellectual disabilities are interviewed. *Journal of Intellectual Disability Research*, volume 53 part 5 pp 440-449.

Cederborg, Ann-Christin (2014) Att lyssna på barn och ungdomar. I Cederborg, A-C. (red): *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. Malmö: Gleerups.

Clarke-Stewart, Alison, Steven Lepore & William Thompson, (1997) What Did the Janitor do? Suggestive Interviewing and the Accuracy of Children's Accounts. *Law and Human Behaviour*, Vol. 21, No. 4.

Coulborn Faller, Kathleene (2003) Research and Practice in Child Interviewing: Implications for Children Exposed to Domestic Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 18:377, s.377-389.

Cyr, Mireille & Jaqinthe Dion (2008) The Use of the NICHD Protocol to enhance the Quantity of Details Obtained from Children with Low Verbal Abilities in Investigative Interviews: A Pilot Study. *Journal of Child Sexual Abuse*, vol 17(2) 2008, s144-162.

Dellgran, Peter (2015) Människobehandlande professioner. I Dellgran, Peter, Staffan Höjer & Staffan Johansson (red) *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Dellgran, Peter, Staffan Höjer & Staffan Johansson (2015) Inledning. I Dellgran, Peter, Staffan Höjer & Staffan Johansson (red) *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Eriksson, Maria (2014) Deltagarnas röster om BRA modellen. I *Barns rätt som anhöriga – om att göra barn delaktiga*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.

Eriksson, Maria & Elisabet Näsman (2011) *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten - om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. Stockholm: Gothia.

Fredin, Gunilla (2011) *Children as Witnesses: Memory recall and face recognition*. Lund: Department of Psychology, Lunds universitet.

Hart, Roger A (1992) Children's Participation - from Tokenism to Citizenship. *Innocenti Essays*. No 4. Florence: UNICEF International Child Development Centre.

Hershkowitz, Irit & Carmit Katz (2012) Repeated Interviews With Children Who Are the Alleged Victims of Sexual Abuse. *Research on Social Work Practice*. 23(2), s.210-218.

Holmsen, Merete (2007) *Samtalsbilder och teckningar – samtal med barn i svåra situationer*. Lund: Studentlitteratur.

Hultman, Elin (2013) *Barnperspektiv i barnavårdsutredningar – med barns hälsa och upplevelser i fokus*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap och lärande. Linköpings universitet.

Höjer, Inger & Karin Röbbäck (2007): *Barn i kläm: hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

James, Alison & Alan Prout (1997) A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems. I James, Alison & Alan Prout (red) *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer.

Johnsson Eva, Leili Laanemets & Kerstin Svensson (2008) *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Karlsen, Gunnar (2012) *Språk, tolkning och argumentation. En samhällsvetenskaplig introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Katz, Carmit (2015) 'Stand by Me': The Effect of Emotional Support on Children's Testimonies. *British Journal of Social Work*, (2015) 45, s.349-362.

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (2016) i Lundgren L., Sunesson P-A & Thunved A. *Nya sociallagarna* Stockholm: Wolters Kluwer.

Landberg, Åsa (2014) Att bemöta. I *Barns rätt som anhöriga – om att göra barn delaktiga*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.

Lamb, Michael, Yael Orbach, Irit Hershkowitz, Phillip Esplin & Dvora Horowitz (2007) A Structured Forensic Interview Protocol Improves the Quality and Informativeness of Investigative Interviews With Children: A review of Research Using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect*, 31 (2007) s. 1201-1231.

Lipsky, Michael (2010) *Street-level Bureaucracy – Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation.

Nordenfors, Monica (2010) *Delaktighet – på barns villkor?* Göteborg: Rådet Tryggare och Mänskligare Göteborg.

Nordenfors, Monica (2013) *Barn och socialarbetare berättar om utredningar och biståndsinsatser. Ett forskningsprojekt om socialtjänstens arbete med barn och deras familjer*. Rapport från Skaraborgsinstitutet.

Nylén, Ulrica (2005) *Att presentera kvalitativa data. Framställningsstrategier för empiriredovisning*. Malmö: Liber.

Näsman, E. (2014) Perspektiv på barns delaktighet som anhöriga. I *Barns rätt som anhöriga – om att göra barn delaktiga*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.

Olafson, Erna (2012) A Call for Field-Relevant Research about Child Forensic Interviewing for Child Protection. *Journal of Child Sexual Abuse*, 21:1, 109-129.

Ponnert, Lina (2007) *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Lunds universitet.

Ponnert, Lina & Kerstin Svensson (2015) Standardisering som lösning. I Dellgran, Peter, Staffan Höjer & Staffan Johansson (red) *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Rasmusson, Bodil (2006): *Barnperspektiv i den sociala barnvården: forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projekt Kunskapsbaserad socialtjänst*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Röbäck, Karin (2012): *Barns röster i vårdnadstvister – om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Shier, Harry (2001): Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations – A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. I *Children & Society* 15:2001, pp. 107-117.

Socialstyrelsen (2004) *Samtal med barn i socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015) *Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOSFS 2014:6 *Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialtjänstlagen (2016) i Lundgren L., Sunesson P-A & Thunved A. *Nya sociallagarna* Stockholm: Wolters Kluwer.

Tursonovic, M, (2002) "Fokusgruppsintervjuer i teori och praktik". Sociologisk forskning 1/2002, s.62-89.

Øvreeide, Haldor (2001) *Samtal med barn*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA

Bilaga1: NICHD-protokollet

Jag återger fritt den modell av NICHD-protokollet som Cederborg (2005) anpassat till förhållanden i svensk socialtjänst.

I *introduktionen* får barnet en presentation av intervjuaren och sammanhanget.

Grundregler för intervjun går igenom tillsammans med barnet. Intervjuaren informerar t.ex. att barnet ska rätta intervjuaren om denne påstår något som är fel, att barnet ska säga till om hen inte vet svaret på en fråga eller inte förstår, att det är ok att inte vilja svara, etc.

Träning i samtalsteknik: Barnet ombeds berätta om något som är positivt för barnet och intervjuaren följer upp med öppna frågor. Detta är viktig träning för barnet inför den substantiella fasen då man talar mer specifikt om händelser och om svårare saker. Samtidigt är det relationsskapande och socialsekreteraren får viktig information om barnets förmåga. Därmed kan intervjutekniken och språket sedan anpassas mer till barnet.

Substantiella fasen är den centrala delen av intervjun. Här används öppna invitationer för att försöka få barnet att berätta fritt utan påverkan från intervjuaren. Man kan inleda t.ex. så här: ”Som jag sade till dig i början så kommer barn till mig för att berätta hur de har det. Så nu skulle jag vilja veta hur du har det.” eller ”Jag har förstått att du och dina föräldrar behöver hjälp. För att jag ska kunna hjälpa er så måste jag få reda på vad som har hänt. Jag vill att du hjälper mig med att berätta om det.”

Frågeområden i den substantiella fasen är: familj, fritid, skola, nätverk, hälsa och framtid. En mer öppen intervjuteknik inbjuder barnet till att fritt berätta om sin situation och ger barnet möjlighet att utveckla sina svar i stället för att bara säga ja eller nej. Exempel som återges i boken (Cederborg, 2005, s.58ff) är den öppna inviterande frågan ”Berätta för mig om din familj” snarare än den mer ledande ”Är din mamma snäll mot dig?”. När barnet berättar något följs det upp med öppna invitationer, t.ex. ”Berätta mer om det.” eller ”Du sa förut att du ofta var med dina kompisar, berätta vad ni gör tillsammans”. Det är viktigt att inte lägga in ord som ”Kan du”, ”Skulle du kunna” eller ”Kommer du ihåg mer om” för då ges barnet möjlighet att säga nej eller att avstå från att berätta. Alla möjligheter till fritt berättande uttöms innan mer fokuserade frågor används (t. ex. var-, när- och hur-frågor). Om barnet svarar an på fokuserade frågor återgår intervjuaren till öppna invitationer.

Kompletterande frågor kan ställas när barnet inte berättar mer via öppna frågor, t.ex.: ”Du sa förut att pappa inte alltid mådde så bra. Jag skulle vilja veta mer om det. Berätta vad det innebär för dig.”. Om barnet inte velat berätta om saker som är av betydelse för utredningen kan man här leda in barnet på de frågorna, t.ex. ”Innan vi avslutar skulle jag vilja veta lite mer om vad som händer hemma hos dig när din mamma blir arg. Händer det att din mamma slår dig?” En öppen följdfråga om barnet svarar ja blir då ”Berätta om det” och om hen svarar nej kan en öppen följdfråga bli ”Vad händer då när mamma blir arg?”

I *avslutningsfasen* får barnet möjlighet att själv berätta något eller ställa egna frågor.

Sedan i *informationsfasen* berättar intervjuaren om hur hen kommer jobba vidare med utredningen.

Sist kommer fasen med ett *neutralt ämne* för att barnet ska kunna släppa samtalet och tänka på vad hen ska göra efteråt. Här är det viktigt att inte ställa följdfrågor för att tydligt visa att intervjun nu är över.

Bilaga 2: Informationsbrev

INBJUDAN TILL INTERVJUSTUDIE

Mitt namn är Annette Fridström. Jag jobbar som socialsekreterare i Svenljunga kommun och går också masterprogrammet på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Just nu skriver jag uppsats och har valt barnsamtal som ämne. Mer specifikt barnsamtal i handläggningen av barnavårdsärenden, d.v.s. förhandsbedömningar, utredningar och uppföljningar, inte inom behandling.

Genom fokusgruppsintervjuer och/eller individuella intervjuer vill jag fånga socialsekreterares syn på barns röst samt hur de gör för att få fram barnens röst i samtal. Innan själva intervjutillfället skickar jag ut mer information till de som deltar.

Till en fokusgrupp behöver jag 3-6 deltagare vid samma tillfälle och vid djupintervjuer 2 deltagare vid olika tillfällen. Jag vill att deltagarna jobbar med barnavårdsärenden och har någon erfarenhet av barnsamtal. Det kan vara både mångårig och kort erfarenhet, det viktiga är att personen har erfarenhet från barnsamtal i förhandsbedömningar, utredningar och uppföljningar.

Tidsmässigt behövs det ca 1 tim för fokusgruppen och de individuella intervjuerna tar ca 30-40 min vardera. Jag kommer till er när det passar er. Jag kan både dagtid och kvällstid om det skulle passa bättre.

Jag vet hur pressad arbetssituationen kan vara, men hoppas ändå att någon eller några från er grupp kan vara med.

Vid frågor eller ytterligare information kan jag nås på annette.fridstrom@gmail.com eller på 070-605 22 30.

Ni kan också kontakta min handledare vid Göteborgs universitet, Gerd Gustafsson på 031-7865772.

Tack på förhand!

Med vänlig hälsning

Annette Fridström

Bilaga 3: Intervjuguide

Fokusgrupp/parintervju – teman/intervjufrågor:

Presentation av mig & studien

Information: samtycke, spelar in, frivilligt deltagande

Vilka är ni? Ålder, arbetsuppgifter, erfarenhet av barnsamtal

Tema: Barnsamtalet i sig

Vad är ett barnsamtal?

Syftet med barnsamtal? Hur kommer det sig att ...? Hur blir barnsamtalen bra? Varför?

Tema: Förberedelser

Hur förbereder ni era barnsamtal?

Några särskilda förberedelser för olika barn/olika situationer? Varför? När har ni barnsamtal? Har ni någon särskild rutin för barnsamtal på ert kontor? Organisatoriska förutsättningar? Får ni lägga upp det som ni vill? Fria att bestämma själva? Vad har ni för kunskap och erfarenhet om barn och barnsamtal? Barns utveckling och berättarförmåga?

Tema: Genomförandet

Hur går samtalen till? (Utveckla...plats, vilka är med, innehåll.... Varför?)

Hur gör ni för att få fram barnets egna uppgifter/röst i barnsamtalen?

Varför? På vilket sätt tror ni att ni påverkar barnet och barnets berättelse? Varför tror ni det är så? Hur gör ni för att undvika det? Hur hjälper ni barnet att lämna sin egen berättelse? Det spontana? Använder ni någon särskild metod? Hjälpmedel? Frågetyper? Varför?

Tema: Reflektioner

Hur upplever ni barnsamtal?

Vad innebär begreppet ”barns röst” för er?

Barns delaktighet? Vad innebär barns röst i barnsamtal?

Vad upplever ni för svårigheter?

Avslut - Tillfälle att komma med ytterligare frågeställningar & reflektioner över intervjun